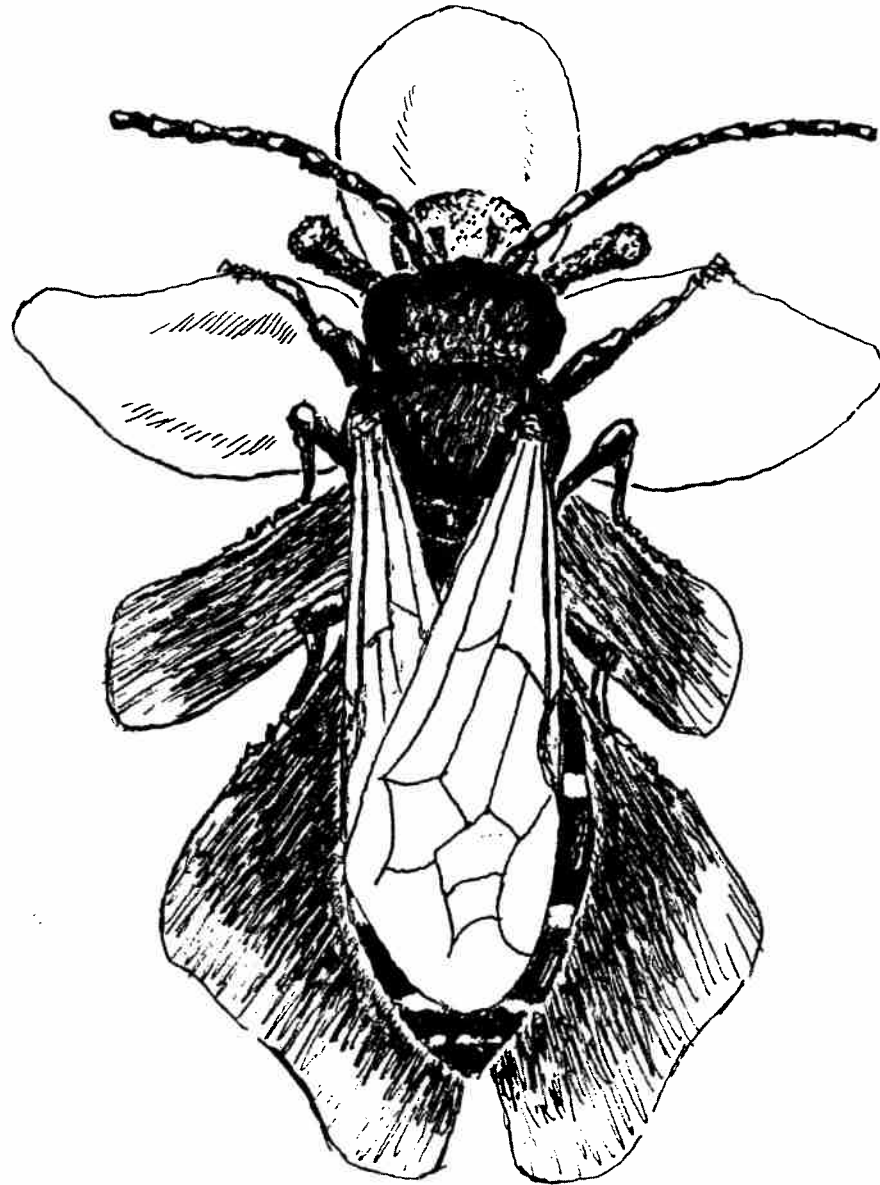

Insectifera

Gästriklands
Entomologiska förening

År 1993

Årgång 1 Nr 1

GÄSTRIKLANDS ENTOMOLOGISKA FÖRENING

En ny entomologisk förening

Under flera år har naturintresserade personer i Gävletrakten träffats mer eller mindre regelbundet för att utbyta erfarenheter på det entomologiska området. Vi har alltså insekter och andra småkryp som vårt stora fritidsintresse. Vi har ofta träffats hos Studieförbundet i Gävle där Bengt Sjöström genom stor entusiasm arbetat för att tillgodose inte bara entomologernas utan alla naturintresserades önskemål. Idén att bilda en entomologisk förening i Gästrikland har funnits under många år eftersom vi känt att vi måste ha någon form av plattform från vilken vi både kan verka för kännedom om och skydd av insekterna samt försöka få dagens ungdomar att intressera sig för dessa djur. Det sistnämnda är en nog så viktig bit i naturskyddet, eftersom dagens utveckling pekar mot att entomologer i framtiden är en minst lika hotad företeelse som många av de idag hotade arterna. Vem skall i framtiden hålla reda på vilka insekter som dyker upp eller hotar att försvinna om det inte finns några som ens kan bestämma de vanligaste arterna? Det torde inte räcka med ett antal forskare på universitetet. Nästan allt inventeringsarbete sker i dag av personer med ett eget intresse av att undersöka insektsfaunan. Tyvärr försvåras ofta denna verksamhet idag av en massa krångliga regler och bestämmelser som fattas av personer på verk och myndigheter som tycks tro att det är de ytterst få entomologer som ägnar det mesta av sin fritid till studier av insekterna som är det stora hotet mot själva insektsfaunan! I Gästrikland har vi dock hittills mötts av både förståelse och uppskattning och vi hoppas att vi tillsammans skall kunna förbättra förutsättningarna för en fortsatt rik insektsfauna i vårt lilla landskap.

Föreningens styrelse

Ordförande	Göran Sjöberg
Sekreterare	Johan Höjer
Kassör	Bengt Sjöström
Övriga ledamöter	Ulf Nylander Clas Källander Gunnar Bakken Esbjörn Nordlund
Redaktör	Göran Sjöberg
Föreningens adress	Box 11056, 800 11 Gävle
Postgiro	643 44 58-3
Medlemsavgift	30 kr / år
Organisationsnummer	885001-4880
Omslag:	Argogorytes mystaceus på Ophrys insectifera
Teckning:	Åsah Eriksson

I S E C T I F E R A

Ny tidskrift för insektsintresserade i och utanför Gästrikland

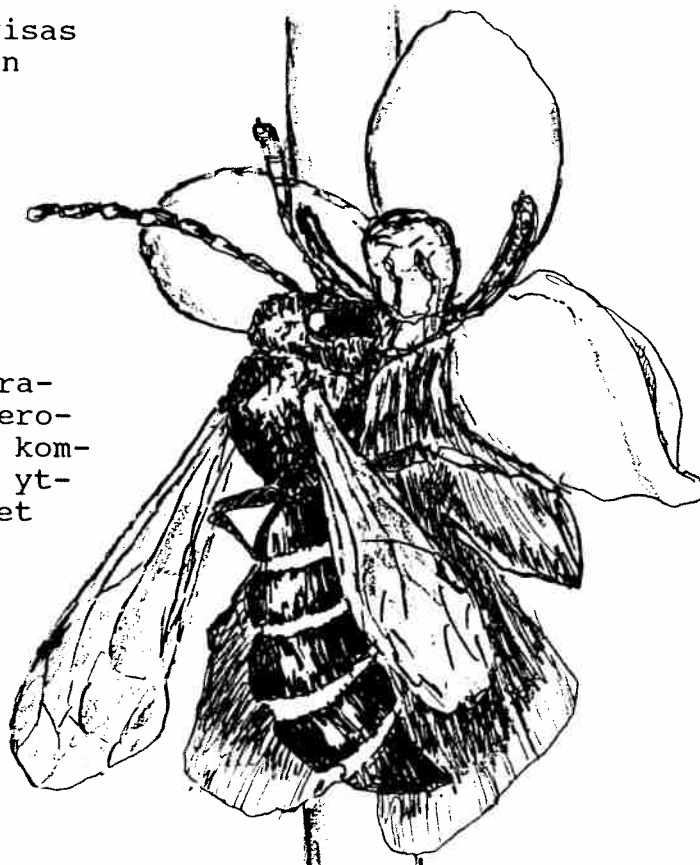
Efter många års tankar på att bilda en entomologisk förening i Gästrikland kunde landskapets entomologer samlas till ett beslutande möte härom under våren 1992. Samtidigt beslöts även att föreningen skall utge ett medlemsblad eller en liten tidskrift med åtminstone 2 nr per år. Efter konsultationer med bl a Bertil Kullenberg i Uppsala och Ingvar Svensson i Österslöv antogs namnet "Insectifera" på denna skrift. Såvitt vi kunnat finna är detta namn icke ianspråktaget av någon förening i Norden. Vi tycker namnet är bra eftersom det väl täcker in vårt syftete med skriften, nämligen att bära ut kunskapen om insekterna till naturintresserade människor. Insectifera betyder "bärare av insekter". Vår förhoppning är naturligtvis att den skall leva upp till namnet.

Tidskriftens emblem visar flugblomstret, Ophrys insectifera som bär en hanne av grävstekeln Argogorytes mystaceus på sin blomläpp. Genom sin doft sitt utseende och sin utformning har blomman lockat stekelhannen till kopulationsaktivitet på den mörka solvärmda blomläppen. Denna blomläpp är behårad på ett sätt som påminner om stekelhonans översida. Ophrysarterna har pollenet samlat i två skaftade, klubblika pollinier. Genom kopulationsbeteendet kommer pollinierna att fastna på stekelhannens huvud. Efter att ha eggats av blommans doft kan stekelhannen så krypa eller flyga vidare till nästa lockande blomma, där de nu framåtriktade pollinierna lätt avsätter pollen på märket, när hannen på nytt gnider sig mot denna blommas läpp och stångar huvudet mot dess pollinibaser och märke. På detta märkliga sätt pollineras den lilla orkidén!

På vidstående teckning visas den andra grävstekelarten Argogorytes fargei som förhåller sig till flugblomstret på samma sätt som den ovan omtalade Argogorytes mystaceus

Stekelhannen finner ingen näring hos blomman, utan det verkar enbart vara fråga om attraherande sexualdoft med feromonartad funktion, som i kombination med blomläppens ytstruktur, form och fasthet får hannen att på detta sätt behandla blomman till fromma för dess pollinering och befruktning.

Föreningen vill framföra sitt varma tack till Bertil Kullenberg som tagit de fotografier som legat till grund för Åsahs teckningar. Vi gratulerar samtidigt Bertil på 80-årsdagen och tackar för all kunskap

du förmedlat genom otaliga artiklar om insekter under så många år samt för den hjälp du givit oss med exakt beskrivning av flugblomstrets pollinering med hjälp av dessa två grävsteklar.

Redan Linné beskrev orkidén "på ett skönt änggärde" i närheten av Färjestaden under sin Ölänska resa 1741 sålunda: "Dess blommor äro så lika flugor, att en okunnog, som får henne se skulle tro att 2 flugor sutto på stjälken, ty naturen har gjort dem så lika, att ingen konst kan dem så noga efterapa". Linné verkar dock inte ha upptäckt de intresserade stekelhannarna.

Det står var och en fritt att inkomma med artiklar i tidskriften. Redaktionen välkomnar alla slags artiklar som rör insekter, spindlar och andra liknande småkryp från såväl Gästrikland och Sverige som från tropiska regnskogar till Sibiriens tundra. Tidskriften har naturligtvis inte som mål att konkurrera med Entomologisk Tidskrift. Vi hoppas tvärt om att denna anrika fina skrift skall fortleva. Våra förebilder är den trevliga Aromia i Göteborg och Inocellia i Dalarna. Vi tror att dessa småskrifter har mycket stor betydelse för spridandet och vidmakthållandet av insektsintresset. För artiklar i denna skrift svarar författarna själva, såväl för innehåll som utskrift.

Rune Widenfalk vid aspvedstapelns med Uleiota planata. Foto U Nylander

Intressanta nyfynd i Gästrikland och dess närhet.

Ulf Nylander Hussyrsa, *Gryllus domesticus* L.

Till ordningen Hopprätvingar, Ortoptera, hör familjen Syrsor, Grylloidea. Syrsornas sång som många skalder har förknippat med vår högsommar på ängar och hagar kommer inte från syrsor utan från gräshoppor och vårtbitare. Det är inte många i vårt land som haft möjlighet och tillfälle att bli underhållna av syrsornas sång. I södra Europa förekommer flera arter syrsor tämligen allmänt. I Sverige förekommer endast 2 arter som båda har blivit sällsynta. Vid ngt tillfälle på Öland har även den mellaneuropeiska fältsyrsan hörts. Utomhus lever mullvadssyrsan i underjordiska gångar och har påträffats upp till Södermanland.

Vår andra syrsart är hussyrsan, *Gryllus domesticus* L. Den lever inomhus oftast i gammal bebyggelse som t.ex. gamla bagerier och bryggerier där den kunde få värme och föda i form av mjöl och brödrester och liknande. I våra tider lever den kvar mest i södra Sverige i.t.ex. äldre hus i Skanör, Lund och Visby.

Där har man kunnat njuta av dess sång på kvällar och nätter.

Sedan i febr i år har en familj i Österfärnebo fått nattsömnen störd av ett "kvitter" från husets pannrum. Familjens granne Klas-Erik Larsson fick lyssna till "koncerten" och lyckades även infånga en musikanter som skickades mig. Det visade sig mycket riktigt vara ett ex av hussyrsan.

Detta är ett mycket intressant och oväntat fynd i våra trakter. Mig veterligt har arten inte tidigare påträffats i Gästrikland. Husägaren sätter invasionen av hussyrsan i samband med ett värmepannbyte för en tid sedan. Pannan kom från sydsverige och var isolerad med mineralull. Det är inte otänkbart att några syrsor kunnat följa med i detta.

Om någon läsare känner till tidigare förekomst av hussyrsa i Gästrikland och närliggande landskap vore jag tacksam för ett meddelande.

Hussyrsan är c:a 20 mm lång, blekgrå med spridda mörka teckningar, långa antenner och vingarna utdragna till en lång spets.

Skalbaggar, Coleoptera.

Plattbagge, fam. Cucujidae, *Uleiota planata*.

Uleiota planata har tyvärr inget svenskt namn. Det är en mörkbrun platt skalbagge på 5-6 mm längd med smala antenner av ung. kroppens längd. Arten lever som rovdjur under barken på diverse döda lövträd och även tall. Den är värmeälskande och förknippas med överårig skog. Den är inte ovanlig i södra Europa men i Sverige är den mycket sällsynt.

I förra århundradet angavs den som ej sällsynt från Skåne, Blekinge, Halland, Småland och Västergötland (Sparresäter). På senare tid är arten dock endast känd från Halland av Gösta Gillerfors.

Jag och Rune Widenfalk från Västerås besökte Norduppland i sept. 1992 på jakt efter angrepp av en sällsynt praktbagge. 8 km väster om Öregrund stannade vi vid ett mycket stort upplag av grova aspstockar, diameter 60-70 cm. Under den fuktiga barken fann vi till vår stora häpnad flera ex, en del nyckläckta och outfärgade, av *Uleiota*. Arten är känd även från Finland och Baltikum. Om fyndet representerar en spontan förekomst är detta mycket sensationellt. Jag är mycket tacksam för uppgifter om vi överhuvudtaget importerar grovt aspvirke och är tacksam för uppgifter om ev förekomsten av andra liknande upplag, i t.ex. Gästrikland, vilka då bör undersökas.

DET VAR BÄTTRE FÖRR!.....ELLER?

Tonvis med DDT sprids varje dag av Skogsvårdsstyrelsen!

Från en av Gästriklands många naturintresserade skogsägare har vi till föreningen fått in denna intressanta tidningsartikel om föjderna av den enorma stormen den 3 januari 1954. Trots att jag själv bara var 6 år då stormen drog fram med våldsamt kraft över landskapet kommer jag ihåg stormen som vore den igår. Läser man däremot denna artikel undrar man ändå om det inte var i ett annat århundrade. Det brukar ju heta att det var bättre förr, - men man undrar. "Ett 20-tal specialutrustade jeepar med 200-literstankar fyllda med gasarol (DDT-medel) har ryckt ut från skogsvårdsstyrelsen". Man hinner med att bespruta 80-100 000 stockar per dag! Detta var långt före Rachel Carsons "Tyst vår".

Tack Lennart Elfving för ditt intressanta urklipp!
Göran Sjöberg

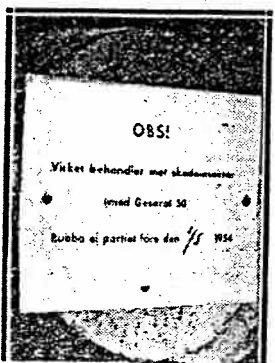
100 sågverk, 5.000 huggare i stormskog

Träd för miljoner vid vägarna insektskyddas av DDT-jeepar

Av SIGVARD BLOMÉN, OLLE MATTSSON o. J-BERG (foto)

GÄVLE (Expressen). Det är halytid i den hårda matchen mot stormskogen. Snön håller på att försvinna. Körare och hästar forcerar släpningen. Den "normala" bärningsäsongen är över. Men drygt hälften av vindfällena ligger kvar i de härjade skogarna i Gävleområdet. Arbetsstyrkan är tio gånger så stor som normalt. Omkring 5.000 huggare och körare bildar de katastrofpatruller, som håller på med maratonjobbet. Men det är inte tillräckligt.

Miljonvärden ligger vid körbara maxigränserna. 1 miljon timmervägar. Till Gävle hanar går timmer- har börjat släpas i jättelånga ormar bilarna på löpande band med jätte- till norrländska sågverk.

Tusentals förbudslappar av den här typen har spikats upp på tinnret längs vägarna genom stormskogarna. Där varnas man för att befatta sig med stockarna som besprutats med giftig vätska.

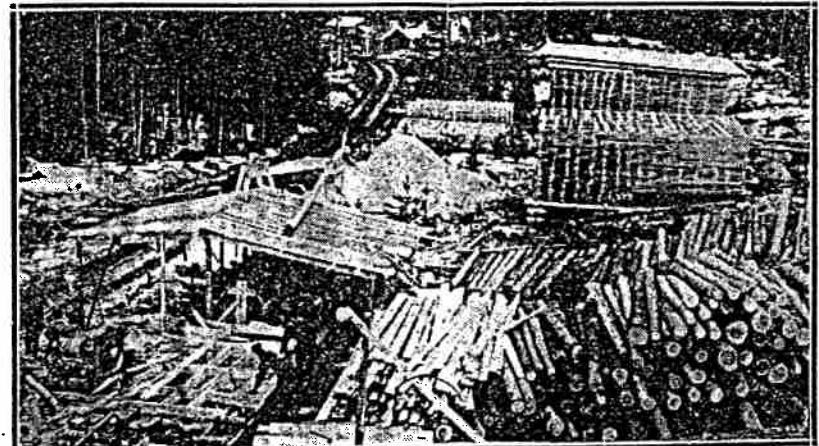
Lagringsproblemen är enorma. Korsningsbolagets skytte trafik till bl. a. Insjön och andra sågverk i Dalarna lättar på trycket - men sjöar, fjärdar och älvsränder är ändå fyllda med kilometerlånga timmeror-

Såg vid såg

Cirkelsågar har växt upp som svampar ur jorden för att ta vara på timret. Närmare hundra sågar går nu för fullt - oftast i skift - i stormskogarna. Från Finland och Norrbotten i norr, från Gotland i öster och från Småland i söder kommer sågägarna. I hela det stormhärjade området skär klingorna igenom 20.000 stockar per dag. Kontrakten varar året ut.

Redan när matchen mot stormskogen började i januari visste man att det skulle bli miljonvärden kvar till sommaren. Bärningen sattes in på den värdefullaste skogen. Timmer, stolpar och pålar ger största pengarna. Massaträden för komma i sista hand. Huggningar i de svår-tillgängligaste skogspartierna har varit melodien littills.

Miljonvärden ligger nu framsläpade till vägar som inte är farbara. Det är timmer i farozonen. Ett 20-

Som svampar ur jorden har sågarna skjutit upp i de stormhärjade skogarna. Här är det full fart vid en av de hundra sågarna. Sågägaren kommer från Arvidsjaur och hans anställda från Nord-Finland. Plats för sågen: stormskogen i Hedesunda. Kontraktet varar året ut.

tal specialutrustade jeepar med 200-literstankar fyllda av gasarol (DDT-medel) har ryckt ut från skogsvårdsstyrelsen. Tiden är knapp. Om några dagar är skadeinsekternas redan i full gång. Katastrofpatrullerna i hela stormområdet hinner med 80-100.000 stockar om dagen.

Nya vapen

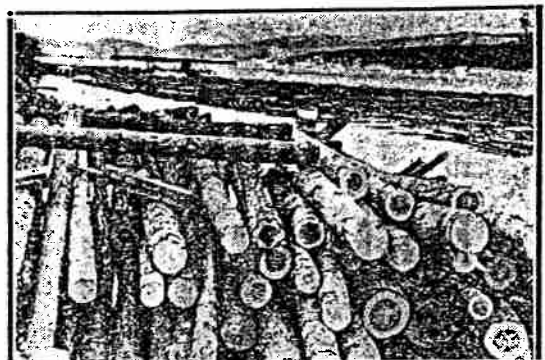
Besprutningen är ett av vapnen, när matchen mot stormskogen går vidare. Timmer för miljoner kommer att ligga blickstilla en månad. De besprutade stockarna får inte rubbas. Förbudslappar spikas upp.

Den effektiva släpningen är slut. Bandtraktorn rycker in som råddande ängel och avlöser hästen som dragare. Men det är dyrbara ersättare, som inte tar sig fram överallt.

Huggarna flyttar ut mot civilisationen. De börjar andra halvleken i matchen mot stormskogen nära körbara vägar. För många av dem har bärning i barmark nyhetens behag. Säsongen blir rekordlång. För hustur och barn i Nord-Dalarna, Hålsingland, Härjedalen, Ångermanland, Värmland, Västmanland, Norrbotten osv. blir det tålmodsprövande. Familjefadern är hemma igen till vintern - lagom till den nya säsongens början...

Snart insektsangrepp

Efter tre månader är halva stormfällningen räddad. Men hur ska det gå med det som återstår? Skadeinsekterna börjar sitt forstorelverk på tallen om ett par da-

Flotningen har gått "baklänges" vid vissa tillfällen från stormskogarna i Gästrikland, Uppland och Västmanland. Här är några av de 150.000 timmerstockar som gått på järnväg och lastbilar till Insjön i Dalarna där tre sågverk fyllt sitt behov av timmer för lång tid framåt. Timret som ligger lagrat vid sjön Insjön har ett värde av över 3 miljoner.

gar. Granen är skyddad april månad ut.

Jeep-patrullerna koncentrerar sig på timmer. Massaveden räddas vid barkningen. Det som är avverkat och framsläpat kan skyddas. Men miljoner träd har smält fram ur snön oröda av sågbladen. Kvaliteten försämrats för varje dag.

Andra halvleken i matchen mot stormskogen blir i alla högsta grad en kamp mot tiden...

Föreningens första exkursion gick av stapeln en ljuvlig sommardag, närmare bestämt den 27 juni. Målet var Orarna, en en flack stor obebyggd ö i Gävlebukten. Vi var 8 st förhoppningsfulla deltagare som utrustade med fjärlshåvar och matsäck landsteg efter den korta överfärden från Sikvik. Promenaden gick först upp till ängsbacken runt det gamla torpet, där Clas satte upp några feromonfällor. Därefter ägnades tiden åt strandängarna på öns sydsida. Dessa ängar, liksom några likartade lokaler på norra Upplandskusten, är enligt flera forskare något av det mest unika vi har i hela Sverige sett i ett globalt perspektiv. Den stora landhöjningen i kombination med det synnerligen flacka och jämna landskapet gör att den landyta som varje år stiger upp ur havet blir extremt stor. Troligtvis störst i hela världen!

Vid exkursionen påträffades bland en otrolig mängd aggressiva bromsar bl a följande fjärlilar:

718	<i>Coleophora deauratella</i>	Fjällsprötad grönglanssäckmal
1340	<i>Bactra furfurana</i>	Vattrad sumpvecklare (Ny)
1526	<i>Cydia orobana</i>	Vickerärtvecklare (Ny)
1838	<i>Phlyctaenia perlucidalis</i>	Åkertistelmott
1841	<i>Mutuuraia terrealis</i>	Mörkbrämat gullrismott
1864	<i>Opsibotys fuscalis</i>	Kovallmott
1894	<i>Ochlodes venata</i>	Stor Ängssmygare
1930	<i>Aglais urticae</i>	Nässelfjäril
1936	<i>Mesoacidalia aglaja</i>	Stor Pärlemorfjäril
1937	<i>Fabriciana adippe</i>	Allmän Pärlemorfjäril
1940	<i>Brentis ino</i>	Älggräsfjäril
1944	<i>Clossiana selene</i>	Brunfläckig Pärlemorfjäril
1945	<i>Clossiana euprosyne</i>	Prydlig Pärlemorfjäril
1974	<i>Aphantopus hyperantus</i>	Luktgräsfjäril
1978	<i>Coenonympha pamphilus</i>	Kamgräsfjäril
2013	<i>Polyommatus amanda</i>	Silverfärgad Blåvinge
2184	<i>Rheumaptera undulata</i>	Vågig tofsmätare

Dagfjärilar i Gästriklands ängs- och hagmarker m m.

Göran Sjöberg, Villa Aglais, Box 11056, 800 11 Gävle

I Sverige har vi påträffat c:a 120 olika dagfjärilsarter. Av dessa är 110 stadigvarande hemmahörande i landet. I Gästrikland har 75 arter påträffats och närmare 60 av dessa kan man utan alltför stor tur påträffa varje år. De artrikaste biotoperna utgör här våra ängs- och hagmarker. Artrikast är oftast en mager ängsmark, glest bevuxen med olika slags buskar och mindre lövträd. På en sådan optimal biotop kan man i Gästrikland finna drygt 40 olika dagfjärilsarter, d v s nära 70 % av de normalt förekommande artantalet i landskapet. Det är alltså lätt att konstatera att om dessa marker försvinner genom igenväxning och skogsplantering kommer vår dagfjärilsfauna att utarmas i högsta grad.

Fjärilsbiotoper

De rika ängs- och hagmarkerna kan dock knappast betecknas som några livsviktiga miljöer för våra verkligt sällsynta arter i landskapet. Därtill är nog biotopen alltför "störd" av olika slags mänskliga aktiviteter som betning, slåtter etc. De lokaler som hyser de verkligt sällsynta dagfjärilarna är nästan alltid udda biotoper som sankar kustängar, vissa myrar, gamla kraftledningsgator och faktiskt även en del gamla grustag som fått ligga orörda utan att "återställas" sedan täktverksamheten upphört. Orsaken till att dessa lokaler hyser sällsynta fjärilar är bl a att arterna här kan finna sina ofta sällsynta värdväxter. På sådana lokaler finner man exempelvis den turkosfärgade Donzels blåvinge, Veronikanätfjärilen, Kovallnätfjärilen, Kattunsvisslaren och den blåglänsande Klöverblåvingen. Den sistnämnda arten kan också inräknas bland de fjärilar som finns i vissa ängsmarker även om några av de mycket få ängslokaler där Klöverblåvingen tidigare funnits nu tyvärr gått förlorade genom framför allt den förödande skogsplanteringen, säkert ofta med finansiellt stöd av staten. Man kan dock hoppas att den nya "skogsbrukslagen" där skogsägarna själva får ta ansvar för hur de vill sköta sina marker skall leda till att man inte nödvändigtvis i lagens namn måste förstöra fina ängs- och hagmarker eller tvärt om tvingas avverka gamla skogar som generationer sparats. Tyvärr är de gamla skogarna här nere i mellansverige i stort sett borta genom den tidigare fullständigt absurda lagstiftningen som ofta också följdes upp av övernitiska skogskonsulenter. Det är inte utan att man måste sätta sig på en stubbe och gråta när man tänker på familjer som under generationer sparats en gammelskog för att man helt enkelt tyckt det varit roligt att ha den kvar, men som under 1960- och 70-talen och kanske också under 80-talet tvingats avverka sin egen skog bara för att granarna och tallarna uppnått avverkningsmogen ålder enligt en för tillfället antagen skogslagstiftning! Jag tror att markägarna känner mycket större glädje och ansvar för sina marker om de själva får bestämma hur de skall skötas. Tyvärr lär det dröja innan vi åter får fram några nämnvärda "nya gammelskogar". Lite betänksam blir man också när man hör att jordbruksminister K E Olsson tycker det är bra att man avsatt ytterligare 50 miljoner kr för inköp av reservat, d v s 6 kr per svensk! Man vet inte om man skall skratta eller gråta. Totalt avsätts 18 kr per svensk per år för naturreservatsbildning.

Nåja, åter till ängsfjärilarna.

Naturlig variation

Den verkliga ängsfjärilen i vårt land, den Allmänna Slättergräsfjärilen finns troligen inte längre kvar i Gästrikland. Jag har inte sett den här sedan mitten av 1960-talet. Den är dock fortfarande allmän längre söderut. Ofta kan det vara svårt att finna en förklarng till varför en fjärilsart minskat eller försvunnit. Det är inte alltid människans framfart som är orsaken. Den uppmärksamme naturvännen har kanske noterat och undrat över varför alla exemplar av en av våra vackraste dagfjärilar Påfågelögat plötsligt försvann norr om Mälaren sommaren 1987. Även söder om Mälaren minskade Påfågelögat kraftigt. Det är först under 1990 och 1991 som den åter dykt upp i något enstaka exemplar här uppe i Gästrikland. Den tycks dock ha svårt att åter etablera sig. Jag har i alla fall inte sett något exemplar i Gästrikland under 1992. Det finns dock rapporter om något enstaka fynd i fjol.

1992 var annars ett gynnsamt år för många fjärilar genom den tidiga våren utan "kalla bakslag" och den långa varma sommaren. Sålunda klarade Näselfjärilen av 2 generationer i Gästrikland. Det är första gången jag med säkerhet noterat detta under de 30 år jag studerat fjärilar här. Det är därför förvånande att Påfågelögat inte ens denna sommar lyckats uppnå någon noterbar population. Vad orsakade då dess försvinnande? Man kunde kanske gissa att orsaken var någon mänsklig aktivitet. Så är dock inte fallet. Orsaken är enkel och kan förklaras med det extremt dåliga väder som rådde under sensommaren 1987. Påfågelögat befann sig då i sin känsliga larvperiod. Juli och augusti bjöd på utomordentligt kallt och fuktigt väder. Särskilt nätterna den första veckan i augusti var extremt kalla med minusgrader och duggregn vid vår mätstation i Hille! Förmodligen knäckte detta onormala väder under mer än en månad inte bara Påfågelögat utan säkert också ett hundratal andra fjärilsarter i Sverige.

Detta är dock helt naturliga processer för dessa arter som här i mellansverige befinner sig på nordgränsen av sitt utbredningsområde. Sett över hela 1900-talet är exempelvis Påfågelögat sakta på väg norrut. Motsatsen gäller tyvärr för Slättergräsfjärilen. Här är det dock svårare att ange någon exakt orsak till att den tvingas söderut. Man kan kanske här också fråga sig vad som hänt med vädret sedan 1987. Efter den sommaren är ju inget sig riktigt likt med vädret här i södra och mellersta Sverige. Samtliga vintrar har varit mycket milda med kraftiga varma vindar från sydväst. Vi har inte heller haft några extremt varma somrar. Temperaturer över 30 grader har varit synnerligen ovanliga. Vi har "plötsligt" fått ett mer maritimt klimat. Jag bedrev 1987 en specialstudie över fjärilsfaunans art och individförekomst som en uppföljning av motsvarande studier på samma plats 1967 och 1977. 1987 var detta speciellt intressant m h t att just den plats där denna undersökning bedrevs i Norra Åbyggeby var det område som fick mottaga det största radioaktiva nedfallet efter olyckan i Tjernobyl 1986. Vädret var dock så uselt under juli och augusti att nästan all flygaktivitet uteblev hos de mätare, flyg och spinnare som undersökningen omfattade. Jag tror dock inte orsaken var cesiumnedfallet. Detta nedfall kan knappast ha slagit ut alla fjärilar under just denna period.

Glädjande saker inträffar dock också i vår dagfjärilsfauna. En av våra allra vackraste fjärilar, den Silverstreckade Pärlemorfjärilen, har under senare år spritt sig norrut och ses nu lite varstans i blomrika ängs- och lövskogsmarker. Denna art är väl värd att leta efter där den sitter på tistlar och andra nektarrika örter. Med sina grön- och silverglänsande vingundersidor i vackert streckmönster kan den i fråga om skönhet tävla med några av sina mycket färggranna släktingar i Nordamerika och södra Asien. En annan av våra praktfulla ängsfjärilar är den välkända Makaonfjärilen. Denna svalstjärt är märklig såtillvida att den är den enda av sin familj som är cirkumpolär, d v s den finns såväl i Europa och norra Asien som i Nordamerika. Den flyger även i Afrika norr om Sahara. Den är dessutom den enda av jordens nära 500 arter "svalstjärtar" som finns i vårt land.

Den uppmärksamme iakttagaren har nog också märkt att Sveriges kanske vackraste fjäril, den mörkblå Aspfjärilen, under sommaren 1992 haft sitt bästa flygår på minst 30 år. Den var särskilt vanlig sydost om Gävle där den i juli flög rikligt i skogsbryn och efter småvägar. Normalt flyger den sällsynt i glesa lövskogar.

Vanliga ängs- och hagmarksfjärilar

Vilka vanliga dagfjärilsarter finns det då på våra ängs- och hagmarker? De första arter man ser då man går ut på en fin ängsmark är oftast någon av våra gulbruna pärlemorfjärilar eller de snarlika nätfjärilarna. Pärlemorfjärilarna kan vi dela upp i två kategorier, stora och små. Vi har fyra stora i Gästrikland varav två är vanliga, Stor Pärlemorfjäril som är "grön" med vita fläckar på undersidan och den Allmänna Pärlemorfjärilen som är rödbrun med vackra pärlemorfläckar på undersidan. Har man stor tur kan man finna Bastardpärlemorfjärilen som man bara kan skilja från den Allmänna Pärlemorfjärilen om man noggrant tittar på vingteckningarna och räknar de svarta fläckarna. Den fjärde arten är den tidigare omtalade Silverstreckade Pärlemorfjärilen.

Många har svårt att se skillnad mellan hanar och honor av dessa stora pärlemorfjärilar. Hannarna är dock alltid mer rödbruna i grundfärgen än honorna. Honorna har också något kraftigare fläckmönster och även något rundare framvingar.

Med lite tur kan man även hitta den något mindre Storfläckiga Pärlemorfjärilen. Den har nog de praktfullaste vingundersidorna av alla svenska fjärilar. Bakvingens undersidor är täckta av stora silverglänsande pärlemorfläckar!

De mindre pärlemorfjärilarna räknar en hel rad arter varav några är vanliga på ängsmarkerna. Vi känner väl till exempelvis Prydlig och Brunfläckig Pärlemorfjäril samt Älggräsfjärilen. Den senare är trots namnet ingen gräsfjäril utan en pärlemorfjäril, låt vara utan pärlemorfläckar. En annan dagfjäril som står pärlemorfjärilarna nära är den vanliga Grobladsnätfjärilen. Det är en mycket variabel art som till viss del gynnats av det moderna lantbruket där den kan reproducera sig på mindre hyggen i ängs- och hagmarkernas utkanter. På andra ställen har den däremot gått kraftigt tillbaka. Detta har särskilt uppmärksammats i England där arten i stort sett försvann på åttiotalet. Genom noggranna studier

av hur fjärilen lever har den dock gått att återinplantera i England. Strax söder om Gästrikland, vid norra Upplandskusten flyger Hökblomsternätfjärilen, en nära släkting till Grobladsnätfjärilen. Håll ögonen öppna! Det vore roligt om vi kunde finna denna art också i Gästrikland.

Om man en sommardag, på en Gästrikång och ser en helt brun fjäril utan några teckningar som långsamt fladdrar i grästopphöjd kan man vara säker på att det är en Luktgräsfjäril. Eftersom denna fjäril är lätt att se och lätt att följa är den liksom den vita Skogsvitvingen idealisk att studera om man närmare vill lära känna en dagfjärils levnadsvanor.

Några gräsfjärilar som liknar såväl Slättergräsfjärilen som Luktgräsfjärilen är Vitgräsfjärilen och Berggräsfjärilen. Båda hör hemma i steniga, lite torrare marker men är i allmänhet lätta att hitta även i ängs- och hagmarker. De är båda perfekt kamoflagetecknade på bakvingeundersidorna men är genom sina små ögonfläckar lätta att bestämma till familjen gräsfjärilar.

Vi har två små gräsfjärilar som är vanliga på Gästriklands ängs- och hagmarker, nämligen Kamgräsfjärilen och Pärlgräsfjärilen. Den senare arten har dock också minskat betydligt under senare år. En art som liknar dessa båda är den Bruna Gräsfjärilen. Den är dock betydligt sällsyntare och föredrar antingen sankängar eller torra gräsmarker, gärna med inslag av gran och tall. En fjärde art, Starrgräsfjärilen är knuten till myrmarker och likartade fuktiga biotoper.

Vandrar man fram över en äng i juli ser man nästan alltid några små, ytterst snabba fjärilar som, när de flyger, mest liknar stora blomflugor. De förflyttar sig blixtnsabbt i grästället någon eller några dm över marken. Vi har två vanliga arter i Gästrikland, Allmän och Stor Ängssmygare. Tidigt på våren flyger en ännu snabbare art som man kanske till en början har svårt att tro att det är en fjäril, om man alls hinner se den. Jag tänker på den lilla svartvita Kattostvisslaren. Alla dessa små snabba fjärilar hör till den något mer "primitiva" familjen Hesperidae. Denna familj har sitt stora fäste i Sydamerika där vissa arter är lika stora och färggranna som Aspfjärilen medan andra är försedda med långa svansutskott på bakvingarna.

Den största enhetliga gruppen ängs- och hagmarksfjärilar är dock blåvingarna. Vi kan här räkna in ett tiotal arter. Vanligast är de små tvillingarterna Allmän och Föränderlig Blåvinge. Bland de mindre blåvingarna märks även de bruna arterna Förväxlad och Brun Blåvinge samt naturligtvis den allra minsta dagfjärilen i Sverige, Cupido minimus, Liten Blåvinge. Denna lilla dagfjäril är dock nära tre gånger så stor som de allra minsta dagfjärilarna på vår jord, nämligen de extremt små blåvingarna på vissa tropiska öar.

Bland de något större blåvingarna märks den blåvioletta Ängsblåvingen och den otroligt vackra Silverfärgade Blåvingen. En annan mycket vacker art är Puktörneblåvingen, där särskilt vissa honor har lysande blå vingar med röda fläckar längs vingarnas ytterkanter. Andra honor är dock huvudsakligen bruna, en vanlig färg hos många blåvingehonor. Det är förresten mycket vanligt över hela världen att honorna är bruna till arter där hannarna är blå. Såvitt jag kan finna finns bara två undantag, jordens vackraste pärlemorfjäril från Appalacherna i sydöstra USA, Speyeria diana, och Damora paulina (sagana) från Kina, sö Sibirien och Japan. Hos dessa pärlemorfjärilar är hannarna bruna och honorna blå!

Ängens mest lysande och kanske också vackraste art är den Vitfläckiga Guldvingen. Särskilt hanen av denna art är verkligen ett smycke när den sitter och glänser i solen på någon högt belägen blomma. Hannarna patrullerar regelbundet sina revir och ger sig på allt som glänser som de själva. Honan är som vanligt mindre bjärt färgad än hanen men även hon är vackert guldfärgad. Vi har även den Lilla Guldvingen som till

viss del liknar den Vitfläckiga Guldvingens hona men är mer bjärt färgad än henne. Denna lilla fjäril är en av jordens mest spridda arter och har tagits på så skilda platser som Thule på nordligaste Grönland och nere i bergstrakterna vid ekvatorn i Afrika! Den finns förstås också i hela Nordamerika, Europa och Asien.

En tredje guldvinge som är oerhört vacker ser man dock ytterst sällan i Gästrikland. Jag tänker på den Violettkantade Guldvingen. Den fjärde guldvingearten vi har i vårt landskap är Violet Guldvinge. Den är en färgsprakande skönhet som väl kan tävla med de grannaste tropiska arterna. Den hör dock inte i första hand hemma på ängs- och hagmarkerna utan påträffas oftast på mossar och myrar och sumpiga ängar.

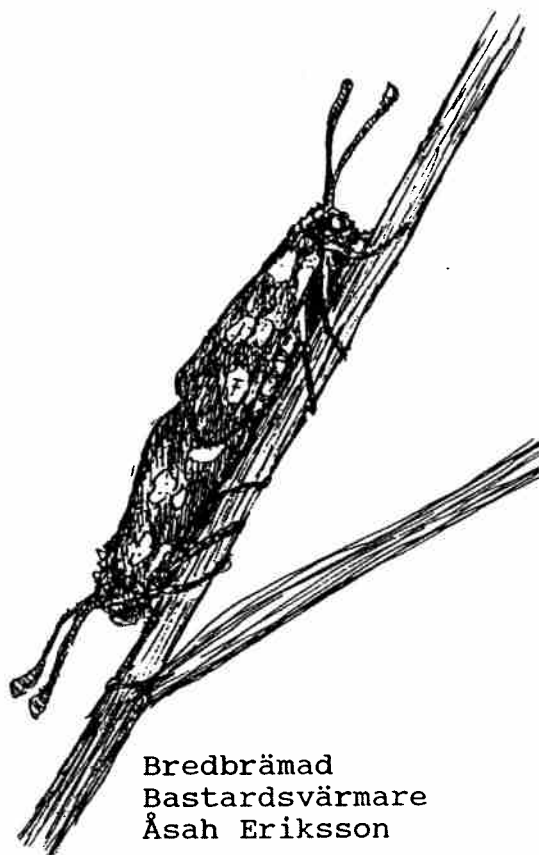
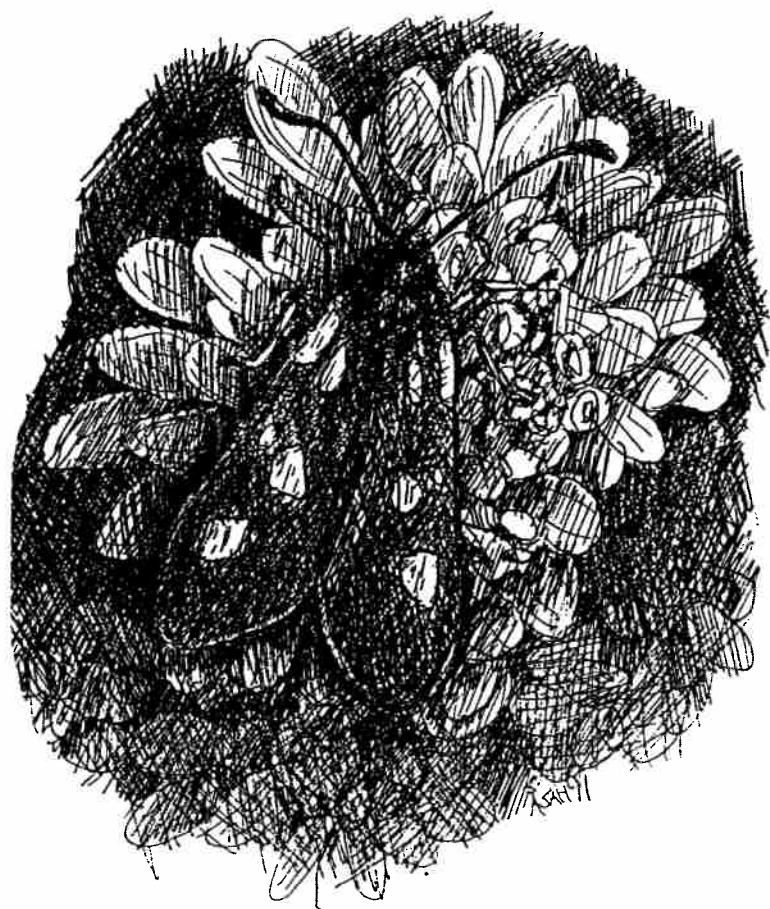
De mest iögonenfallande arterna på ängen och då särskilt de ängar som är föremål för någon form av odling, är de vita fjärilar som de flesta människor känner till som Kålfjärilar. Den riktiga Kålfjärilen är dock inte särskilt vanlig i vårt landskap. Det är ganska sällan man ser den. Vita fjärilar som flyger över Gästriklands ängar är nästan alltid Rapsfjärilar. Den har grönfärgade vingribbor på undersidan och kan lätt skiljas från den hos oss sällsynta Rovfjärilen som saknar nämnvärda teckningar på undersidan. I hagmarkerna ser man på försommaren den vackra Aurorafjärilen och lite senare fram i juni ibland den betydligt större Hagtorsfjärilen. Den senare är enda representanten i Europa av ett släkte som i Asiens bergstrakter hyser en hel rad mycket intressanta arter.

Några fjärilar finns nästan på alla typer av lokaler och kan inte utan vidare hänföras till någon speciell naturtyp. Den i mitt tycke vackraste och trevligaste arten är Näselfjärilen. Denna art är nog den fjäril som de flesta har som sin "första fjäril". För mig är nog en nykläckt "Nässel" som värmer sig i solen på en sten eller trädstam något av det vackraste man kan se på vår jord. Jag kan inte tänka mig att någon enda av jordens dagfjärilar, av vilka jag har haft möjlighet att se de flesta, kan mäta sig i skönhet med vår Näselfjäril. Jag kommer för övrigt att i nästa nummer av Insectifera berätta om jordens tre arter Näselfjärilar.

Skall jag ge uttryck för någon personlig uppfattning om dagfjärilsfaunans ställning i Gästriklands ängs- och hagmarker utifrån min 30-åriga erfarenhet måste nog helhetsintrycket bli ganska dystert. När jag idag besöker områden jag studerade noga i början av 60-talet, exempelvis Grindugaområdet och markerna i Hemlingby och Åbyggeby känns det klart som att det nu är betydligt färre individer av många arter, om man alls kan finna återfinna dem. Jag tänker då på sådana fjärilar som den vackert glänsande Silverfärgade Blåvingen och Puktörneblåvingen. En annan tidigare lättfunnen art var den klart gula lilla Svartfläckiga glanssmygaren. Den hör visserligen mest hemma i gles lövskog men flög förut allmänt på många ängs- och hagmarker där den idag är sällsynt eller saknas helt.

Några arter som i mitt tycke kan betecknas som karaktärsarter för ängens dagflygande fjärilar är bastardsvärmarna. De är visserligen inga dagfjärilar men är förvisso dagflygande fjärilar som hör till den rika ängens fauna. Vi har flera arter i vårt landskap. Knappast någon är längre vanlig över några större områden i Gästrikland. Bastardsvärmarna är helt knutna till våra ängsmarker. Genom sitt levnadssätt där

larven i juli spinner en kokong någon eller några dm upp på ett kraftigt grässtrå påverkas överlevnaden negativt vid alltför tidig slätter och för kraftig betning.

Bredbrämad
Bastardsvärmare
Åsah Eriksson

Bastardsvärmarna är nog de idealiska arterna för att indikera om en ängsmark hyser en artrik och väl sammansatt fauna av insekter. Genom sina bjärta varningsfärger i lysande rött och svart, sin mycket långsamma flykt och sin vana att sitta i toppen på olika blommande växter är de mycket lätta att hitta, om de finns på ängen. Vår vanligaste art, den Bredbrämade Bastardsvärmaren var tidigare vanlig på åtskilliga ängsmarker i Gästrikland men har idag tyvärr gått kraftigt tillbaka. Bastardsvärmarna är för övrigt mycket intressanta då de genom sina skarpa färger signalerar att de är ytterst illasmakande. Det finns även en grön, mycket vacker metallic-glänsande art som är något mindre än de rödsvarta arterna.

Bastardsvärmarna är också ett gott exempel på ett fenomen som i tropikerna är mycket vanligt, nämligen "Müllers mimikry". Det går i korthet ut på att flera olika illasmakande arter är färgade på samma sätt. Detta minskar antalet försök som rovdjur, främst fåglar, måste göra för att lära sig att denna typ av fjäril ej går att äta. Detta upptäcktes och beskrevs av den tyske zoologen Fritz Müller.

Ett liknande men kanske ännu mer utstuderat knep som vissa insekter utvecklats för att klara sig bättre upptäcktes av den engelske naturalisten och fjärilssamlaren Henry Bates under hans expedition till Amazonas regnskogar vid 1800-talets mitt. Detta fenomen som nu kallas "Bates mimikry" går ut på att vissa mindre vanliga arter nästan på pricken liknar en otrevlig eller giftig art. På våra ängs- och hagmarker kan vi exempelvis med lite tur finna en dagflygande fjäril som kallas Poppelglasvinge.

Denna Glasvinge är en mycket märklig fjäril med smala genomskinliga vingar och gul och svartrandig bakkropp. Den liknar vår bålgeting och vanliga geting så mycket att en insektsätande fågel knappast genomskådar falsariet. Förutsättningen för att detta skall fungera är att den ätbara arten är ovanlig och att den oätliga arten, i det här fallet getingen, är vanlig och därmed löper mycket större risk att bli "provad" av en ovan ungfågel än den sällsynta Poppelglasvingen.

Fjärilsvård

Kan man då göra något för att hjälpa dagfjärilarna att överleva i våra krympande ängs- och hagmarker? Det viktigaste är förstas att markerna kan bevaras och hållas så örtrika som möjligt. Slåttern får heller inte ske för tidigt på sommaren. Det gamla sättet att slå ängarna då gräs och örter nått sin maximala storlek gynnar otvivelaktigt insektsfaunan. Detta ser man tydligt än idag i många "mindre utvecklade" länder runt Medelhavet där ängsmarkerna ofta får stå i blom lång tid innan de slås. Dessa ängsmarker är ofta ett eldorado för allsköns insekter. Man kan nog sammanfatta detta med att ju senare slåtter desto bättre för fjärilarna. Dessa ängar utgör tillsammans med tropikernas regnskogar säkerligen den optimala biotopen för dagfjärilar på vår jord.

Något man kanske inte alltid tänker på är att våra vägrenar utgör viktiga biotoper för insektsfaunan. Vägghållarna på exempelvis Öland och Gotland och i Småland är värda all aktning. Där slås de flesta vägrenar i allmänhet först på sensommaren eller hösten. Genom detta blir vägrenarna viktiga överlevnadsrefuger i det intensivodlade landskapet. Man önskar verkligen att våra vägghållare här uppe kunde vänta med att slå vägrenarna till åtminstone slutet av sommaren. Detta skulle säkert berika vår fauna högst väsentligt. När vi nu är inne på detta ämne skulle man också vilja vädja till vägghållarna att inte använda de eländiga "piskmaskinerna" som gör "naturfärs" av alla de smådjur som uppehåller sig i vägkanterna. Här rör det sig naturligtvis inte heller bara om insekter utan en lång rad andra djurgrupper som groddjur, sniglar, maskar, smågnagare och kanske, om massakern sker redan i juni, t o m en del fågelungar. De flesta djur skyddar sig mot plötsliga faror genom att snabbt kura ihop sig och göra sig så små som möjligt. Detta fungerar ofta bra gentemot normala faror i form rovdjur, en vanlig slåttermaskin eller en lie men är naturligtvis helt meningslöst mot dessa nya piskmaskiner. Skulle man använda en slåtterbalk i stället för piskmaskin skulle säkert miljontals småkryp överleva sommaren bara längs vägarna i Gävle kommun!

Tyvärr måste jag konstatera att sommaren 1992 massakrerades många mil av våra vackraste vägrenar i Hille och Åbyggeby av dessa piskmaskiner redan veckan före midsommar när blomsterprakten var som allra finast. Man undrar verkligen om de som gör detta jobb överhuvudtaget har någon känsla för naturen? Saknar de helt känsla för vad som är vackert? När man ser att de gått löst på 4 - 5 m höga sälgbestånd med dessa piskmaskiner och ser resterna av dessa småträd spridda i form av flis över ett stort område kan man inte tolka detta på annat sätt än som ett uttryck för ren förstörelselusta!

Görs det då inget för smådjuren av dem som har makt att fatta avgörande beslut om hur marken skall användas? Ja, man undrar. Verbalt bekänner sig debattörer och beslutsfattare till de nya "inneorden" - den "biologiska mångfalden" måste bevaras. För några år sedan var uttrycket att en "ekologisk grundsyn" skulle präglade alla beslut som hade med naturen att göra. Frågan är vad som hänt i praktiken när det gäller insekterna. Vi kan ta några små exempel. Ofta består miljövården av en städhysteri där det viktigaste tycks vara att skapa sysselsättning. Det finns många exempel på att avsättning till naturreservat fått rakt motsatt effekt på de djur som skall skyddas. I Norden har vi t o m exempel på att en fjäril som levt obemärkt på en enda lokal, endast känd av fjärilshintresserade människor, nu utrotats i landet sedan området avsatts till naturreservat, skyltats, och med arbetsmarknadsmedel "snyggats upp" genom röjning etc för att det skall bli mera tillgängligt för människor! De stackars fjärilarna klarade naturligtvis inte denna "miljövard". I Sverige har det gått så långt att ett flertal småfjärilsarter har "park- och miljövard" som orsak till att de idag är akut hotade i landet.

Vi i föreningen har också fått ett flertal rapporter på hur kommunen avverkat fina bestånd av den för den "biologiska mångfalden" så otroligt värdefulla aspen för att ersättas med den triviala björken. På andra håll har fina lövskogsbestånd med sälk och asp "glesats ur" bara för att det sett mörkt eller skräpigt ut, eller är det för att sysselsätta arbetslösa? Man undrar verkligen om de som skickar ut folk i "miljövårdens" tjänst har någon känsla för vad som är bra för själva naturen. Ofta är man böjd att tro att det är "parkbiotopen" med klippta gräsmattor och unga friska nyplanterade träd utan någon enda liten rötskadad kvist som är den ideala naturtypen inte bara i stadsparker utan även i de ännu existerande men snabbt krympande naturliga skogsdungarna som finns insprängda i städernas randområden. De få återstående små skogsområdena är rena eldoradot för våra yngsta kommuninnevånare. Det verkar tyvärr vara så att våra små barn snart är de enda som förmår att uppleva spänningen och glädjen över en vild icke domesticerad natur!

Det bästa sättet att rädda den naturliga mångfalden är säkert att ändra attityden hos vanligt folk i fråga om skyddet även för annat levande än bara människan själv. Det är naturligtvis också viktigt att avsätta reservat för skydd av de värdefullaste naturområdena. Det är dock viktigt att göra skillnad på naturskyddsområden och strövområden för allmänheten. Vi har alltför många exempel på hur skyddsvärda områden skadats genom att de samtidigt som de avsatts gjorts tillgängliga

för allmänheten genom strövstigar och färgglada reklamtryck. Jordbruksminister Olsson anser att det är tillräckligt, eller åtminstone inte möjligt att avsätta mer än 150 miljoner kr till medel för att i hela Sverige avsätta naturreservat. I dessa tider, när säkert lika många miljarder pumpas in i misskötta banker, förefaller avsättningen inte alltför mycket att yvas över.

Vissa glädjande saker inträffar dock, kanske beroende på kommunens besparingskrav. Jag tänker då på att Gävle Kommun under 1992 undvikit att slå några stora gräsmattsytter varje vecka med vanliga gräsklippare utan först en gång på hösten och då med en slåttermaskin, ett slags slätter alltså. Detta måste vara mycket positivt för alla smådjur. Det är bara att hoppas att detta kommer att fortsätta även kommande år. Kanske fler kan få upp ögonen för att en blomsteräng inne i staden är väl så vacker som en steril kortklippt gräsmatta.

Ett tips om man vill ha flera dagfjärilar i sin närhet är att spara en stor del av sin gräsmatta oklippt. Man kommer att bli förvånad över att se så många örter som kommer upp bara efter någon säsong. En liten äng på tomten under sommaren är i mitt tycke väl så vacker som en gräsmatta. Planterar man sedan in en Fjärilsbuske (*Buddleia davidii*) och några Klippstånds (*Ligularia clivorum*) kommer man under sensommaren att ha trädgården full av Näselfjärilar, Citronfjärilar, en och annan Vinbärsfux och kanske också några av våra allra vackraste dagfjärilar som Sorgmantel och Påfågelöga. Eftersom dessa växter är extremt nektarrika kan man med lite tur även få besök av de färggranna vandringsfjärilarna Amiral och Tistelfjäril.

Lycka till med fjärilsstudierna och rapportera gärna Era fynd till föreningen. Vi kommer att lägga stor vikt vid lokala rapporter om insektslivet i Gästrikland. Alla intressanta fynd kommer att publiceras i *Insectifera*.

Fotnot

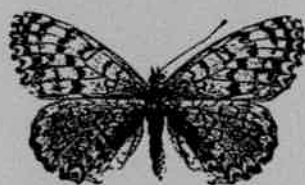
Om Ni vill läsa vidare om ängens och hagmarkens dagfjärilar vill jag rekommendera Björn Dals utomordentligt trevliga lilla bok "Fjärilar i naturen 1" där han med informativ text och ypperliga akvareller visar de flesta av Sveriges dagfjärilar. En annan bok som i dag endast kan fås via något antikvariat är Bertil Gullanders gamla bok "Nordens Dagfjärilar". Om man sedan vill gå vidare finns över dagfjärilar ett nästan oändligt utbud av böcker, från Wallengrens utomordentligt intressanta "Skandinaviens Fjärilar" från 1853 till den trevliga "Fjärilar i Sverige" av Lars Imby. Den senare boken är närmast en introduktion till fjärilsstudier och behandlar förutom dagfjärilar även representativa arter från de flesta svenska fjärilsfamiljer. Boken behandlar dock så gott som alla svenska dagfjärilar och är försedd med informativ text och vackra fotografier på såväl levande som preparerade fjärilar.

Om man inte nöjer sig med dessa böcker över Sveriges fjärilar har man nu genom den Australiske fjärilsexperten, fotografen och "arbetsnarkomanen" Bernard D'Abbrera möjlighet att i ett fantastiskt bokverk få alla jordens dagfjärilar avbildade på mycket fina fotografier på hane, hona och undersida samt de flesta underarter, och variationer. Bilderna kompletteras med utbredningsuppgifter, värdväxter, var och när arten beskrevs.

Under april 1993 fullbordas den Holarktiska delen, dvs Europa, Asien och Nordamerika, med den tredje och sista delen med bl a alla Blåvingar, Guldvingar och Snabbvingar. Tyvärr är dessa böcker rätt dyra men i förhållande till sitt innehåll och utformning tycker jag att de är väl värda vad de kostar. Priset för de tre böckerna om den Europas, Nordafrikas, norra och mellersta Asiens samt Nordamerikas samtliga dagfjärilar i folieformat med tusentals fjärilar avfotograferade i naturlig storlek är cirka 4000 kr. Vill man sedan se hela vår jords fantastiska fjärilsfauna finns ytterligare ett tiotal liknande böcker av denne fantastiske Bernard D'Abbrera! Nedan visas en halv sida av böckernas nära 600 sidor i förminskad format. Bilden visar 4 st av jordens nära 70 arter av Nät-fjärilssläktet *Melitaea*. I Sverige har vi två arter. Jag tycker böckerna ger ett nytt och bra perspektiv på vår fauna gentemot vår jords fauna. Man kan lätt bli "hemmablind". Dessa böcker köps lättast hos Classey LTD i England eller hos APOLLO Books i Danmark.

M. ala ♂R

M. ala ♀R

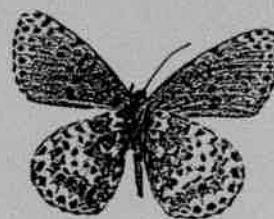
M. ala ♂V

M. pseudoala ♂R

M. pseudoala ♀R

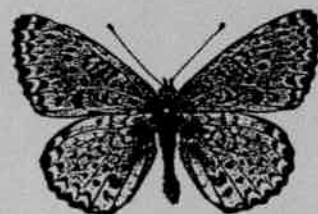
M. pseudoala ♂V

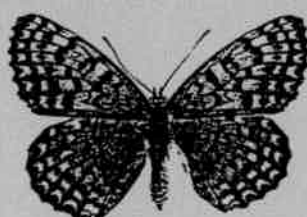
M. chitralensis ♂R

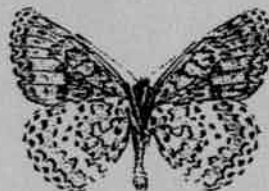
M. chitralensis ♀R

M. sutschana ♂R

M. sutschana ♀R

M. sutschana ♂V

Butterflies
of the Holarctic Region

På tal om böcker bör man heller inte glömma Naturvårdsverkets och LT:s bok om ängar. Den ger många intressanta upplysningar om ängarnas historia, skötsel, artrikedom etc, ja det mesta man kan behöva känna till som ängsälskare.

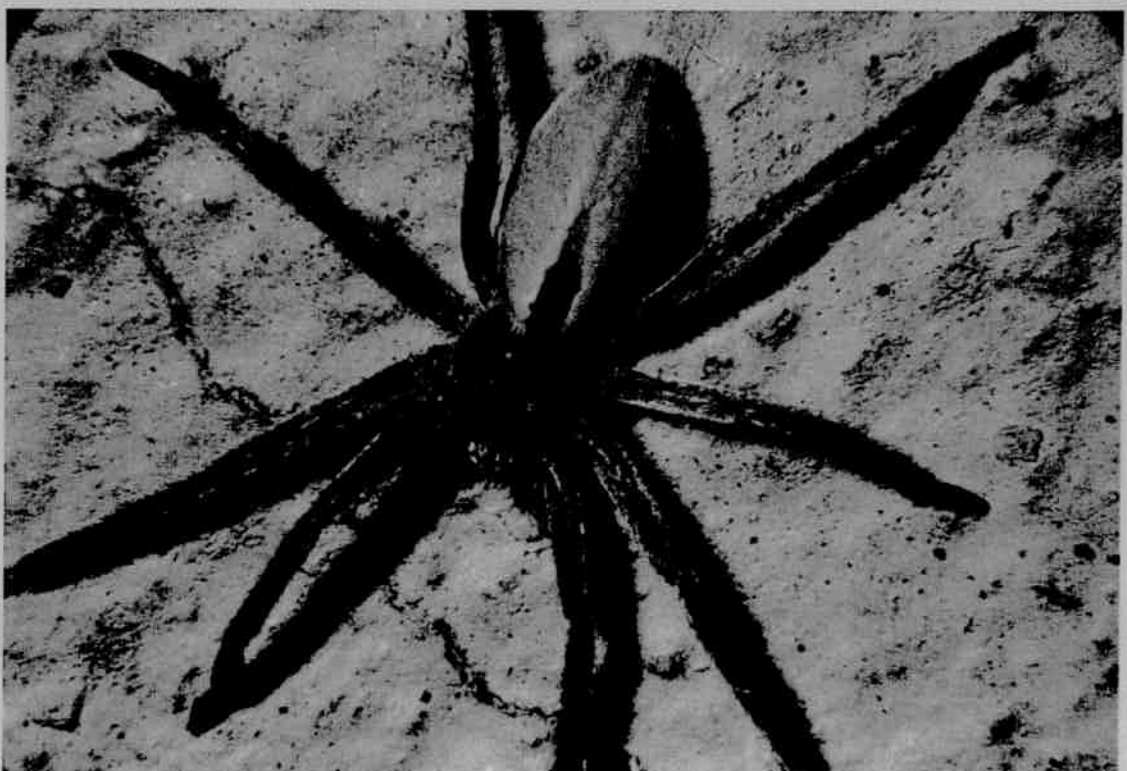
Hur många spindelarter finns det egentligen i Gästrikland? Ja säg det. Någon modern utbredningslista över spindlar i Sverige finns inte. Albert Tullgren gav ut "Svensk Spindelfauna" på fyrtiotalet. Men den tycks alls inte ha blivit komplett. Den behandlar bara en del spindelfamiljer. Artbeskrivningarna utgör dess starka sida medan utbredningarna kan se ut så här: Sk, Bl, Sm, Vstm, Sdm, Upl, Jmtl, Vb, Lule lpm och Öl. I dessa regioner har man tydligen någon gång artbestämt en spindel. Man frågar sig osökt hur läget är emellan dessa områden, där t.ex. Gästrikland hamnar. Antagligen finns den här arten utbredd över större delen av landet. Ändå kan vi inte veta om den finns hos oss. Efter fyrtiotalet borde rimligen flera fynd ha gjorts. Tyvärr har vi mycket dålig vetskap om detta.

Bättre sent än aldrig heter det ju. Därför börjar nu Gästriklands entomologiska förening att samla in uppgifter om funna spindelarter från Gästrikland. Gamla eller nya fynd spelar ingen roll. Men de måste vara riktigt artbestämda (eller gå att bestämma) från ett bevarat exemplar. Flera större arter går även att bestämma efter bra fotografier.

Sänd in uppgift om 1) art, 2) vem som artbestämt, 3) fyndplats och 4) datum till Gästriklands entomologiska förening, Box 11056, 80011 Gävle.

Familjen Jättekrabspindlar (Sparrasidae) representeras i Europa av bara ett släkte med bara en art nämligen den Gröna bladspindeln (*Micrommata virescens*). Nästan alla jättekrabspindlar är tropiska, men den Gröna bladspindeln förekommer över större delen av Sverige. Bilden nedan visar en hona i Gästrikland. Färgen är djupt grön. Bakkroppen är ljus gulgrön med mörkare grönt mittband på främre delen. Runt de åtta ögonen finns ringar av tunna vita hår.

Parningstiden är i slutet av maj och sker alltid på eftermiddagen. På förmiddagen har de fullt upp att göra med bytesfångst. Honan vaktar sedan både äggen och ungarna som finns i ett sammanrullat blad.

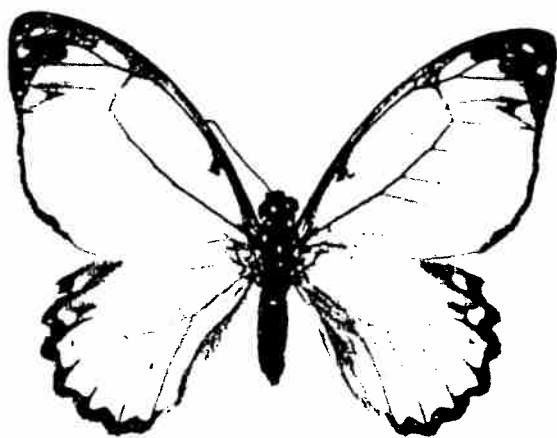
Har vår jord förlorat en Papilio?

Göran Sjöberg, Villa Aglais, Box 11056, S-800 11 Gävle

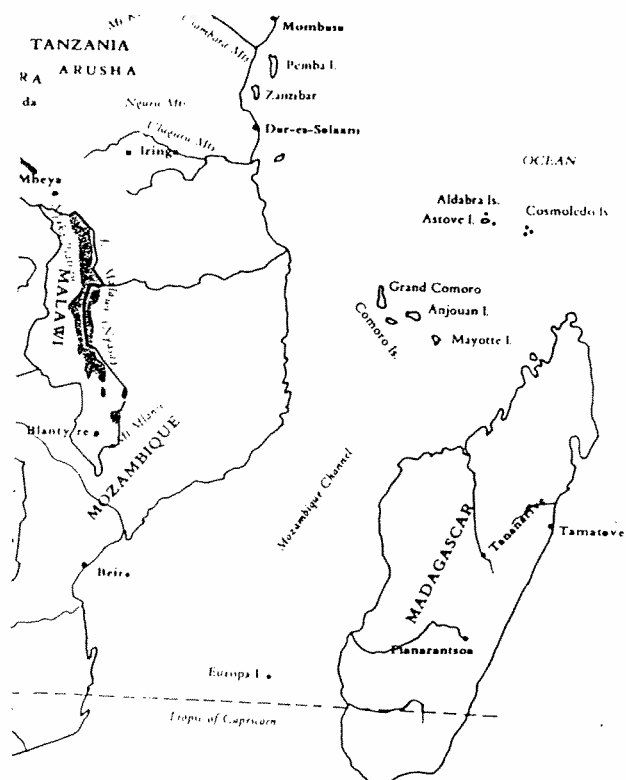
Det finns idag all anledning att ställa sig denna fråga om vår jord förlorat en av sina stora Papilionider. Den art det nu handlar om är den mycket unika *Graphium levassori* från Grand Comoro i ögruppen Comorererna mellan Madagaskar och Mozambique. Den är med sina helt vita vingar med svarta "sorgkanter" helt olik alla andra Papilionider på vår jord.

Den internationella naturvårdsunionen IUCN har listat ett hundratal av jordens mer än 500 arter papilios i 4 olika hotkategorier, Akut hotade, sårbara, hänsynskrävande och sällsynta eller otillräckligt kända. Till den första gruppen har 4 arter hänförs. Dessutom har 3 underarter av någon för mig svårförståelig anledning hänförs hit. Det finns massor av underarter som är akut hotade så varför dessa 3? Av de 4 goda arterna torde endast *Papilio homerus* från Jamaica och *Ornithoptera alexandra* från Popondetta på norra Papua Nya Guinea höra hit. Kanske hör också *Papilio hospiton* från Corsica och Sardinien till denna grupp. Den fjärde arten *Papilio chikae* från ön Luzon i Filippinerna är det väl mera tveksamt om den förtjänar denna status. Flera arter i hotklassen sårbara borde dock hänföras till klassen akut hotade!

Den i denna artikeln aktuella *Graphium levassori* hänförs till kategorin sårbara men borde verkligen ha hänförts till den första gruppen akut utrotningshotade. Artens levnadsförhållanden utvisar alla kriterier på förhållanden som ger risk för utrotning. Arten finns endast på en enda liten ö. Den lever i förhållandevis låglänt skog som utsätts för hårt tryck från en växande lokalbefolkning som i snabb takt hugger ner alltmer av den ursprungliga skogen för att kunna odla upp marken. Arten lever av en enda endemisk sällsynt växt. Antalet ägg som läggs av varje hona är förhållandevis litet. Det stora hotet är alltså som vanligt skogsskövlingen. På Grand Comoro är det nya bananplantager som snabbt hotar att förrinta all ursprunglig lågländsskog.

G. levassori ♂ R

Graphium levassori sågs senast runt 1980 då den uppges ha funnits på några olika platser på denna lilla ö som inte är större än Åland. 1983 sågs enligt uppgift inte några exemplar av arten. 1992 gjorde Oxfords Universitet en expedition till Comorererna. Man undersökte fjärilsfaunan intensivt under 10 veckor under juli till september 1992 utan att finna en enda Graphium levassori! Expeditionen hittade emellertid 2 nya obeskrivna dagfjärilar, dock inte några papilios. Slutsatsen av detta torde tyvärr vara att det nog är stor risk att arten för alltid gått förlorad. Arten flyger året runt och borde med sina vita vingar vara lätt att upptäcka om den funnits kvar. Normalt betraktas en art som utrotad om den ej setts under 50 år. Det återsår att se om något exemplar finns kvar och i så fall hur länge? Tyvärr tycks inte några försök ha gjorts att odla arten. Det kan annars ofta vara ett bra sätt att lära sig hur arten lever och därmed öka chanserna att rädda den hotade arten. Ofta finansieras denna verksamhet med försäljning av de sällsynta djuren till museer och samlare sedan de parat sig och honan lagt sina ägg.

IUCN:s "fjärilsspecialistgrupp" har beräknat att initialkostnaderna för ett räddningsprojekt till 25 000 US-dollar. Frågan är dock om det inte redan är för sent. Kanske kan en insats dock ge förutsättningar för att den andra endemiska papilioniden på öarna, Papilio aristophontes, skall kunna överleva. Den finns i dag fortfarande kvar på flera ställen inte bara på huvudön utan även på några av de andra öarna i ögruppen.

Själv har jag tyvärr bara flugit över Comorererna men om någon läsare av denna artikel har varit på Grand Comoro är jag tacksam för närmare upplysningar om öns natur. Dessa uppgifter vore värdefulla för ett kommande arbete om jordens utrotningshotade papilionider.

Gästrikland i Entomologisk Tidskrift m m

Johan Höjer, Ängsullsvägen 7, 803 36 Gävle

En genomgång har gjorts av viss fackpress för att få en överblick av vad som finns skrivet om insekter i Gästrikland.

Materialet är kronologiskt uppställt med de äldsta artiklarna först. Alla artiklar som behandlat Gästrikland eller där en ort i Gästrikland omnämnts, har medtagits. I det senare fallet har orten eller socknen angivits med versaler.

I första hand har genomgången avsett Entomologisk tidskrift (ET). En genomläsning av alla årgångar av Fauna & Flora gav inget resultat. Däremot kan jag redovisa några artiklar från lokala dagstidningar, bl a Gefle Dagblad (GD) och Norrlands-posten (NP). De senare artiklarna förmedlades till mig av Anna-Lisa Hillbom, Gävle.

Redovisat resultat bör ses som ett försök att till en del redovisa vad som skrivits under årens lopp om Gästrikland och dess insekter. Materialet är på intet sätt heltäckande.

- Nordström**, Frithiof, Fjärilfynd. (ET 1920:153-157). OVANSJÖ
- Jansson**, Anton, Coleopterologiska bidrag. 4-5. (ET 1921:175)
- Lundblad**, O., Anteckningar om våra vattenhemipterer. III. (ET 1922:139-170). GÄVLE
- Lundblad**, O., Anteckningar om våra vattenhemipterer. III. (ET 1923:57-106).
- Tjeder**, Bo, Bidrag till kännedomen om några svenska skalbaggars utbredning. (ET 1928:24-40). HOFORS
- Lindström**, Martin Th. V., Entomogeografiska anteckningar. I. (ET 1929:222-237). TORSÅKER
- Lindström**, Martin Th. V., Entomogeografiska anteckningar. I. (ET 1930:7-29). GÄVLE, TORSÅKER
- Jansson**, Anton, Förteckning över Ölands, Gotlands, Fåröns och Gotska Sandöns guldsteklar och gaddsteklar. (ET 1934:286-298).
- Wahlgren**, Einar, Cecidiologiska anteckningar. III. (ET 1935:1-42).
- Lundblad**, O., De svenska vattenhemipterernas ekologi och djurgeografiska ställning. (ET 1936:29-74). GÄVLE
- Palm**, Thure, För Sverige nya Coleoptera. IV. (ET 1937:166-171). HEDESUNDA
- Skärberg**, Oscar, Ett lejon i steklarnas djungel. Intressanta amatörstudier i Gävle omgivning. (Arbetarbladet 1939:14/8).
- Östlund**, Ragnar, Fjärilsupplevelser i Gävletrakten. (NP 1941:25/9).
- Fjäriln** vingad syns ...Med Ragnar Östlund på fjärilsstudium. (NP 1942:25/6).
- Tullgren**, Albert, Bidrag till kännedomen om den svenska spindelfaunan. III. (ET 1949:33-64). GRÖNSINKA, HOFORS, IGGÖN
- Erlandsson**, Stellan, *Bombus soroensis* Fabr. (Hym) - en mindre känd art i vår fauna. (ET 1950:20-26).
- Erlandsson**, Stellan, Släktet *Eumenes* Latr. (Hym.) och dess i Sverige förekommande arter. (ET 1950:235-242). GRÖNSINKA, HILLE
- Lundblad**, O., Några insektsfynd från sommaren 1949. (ET 1950:97-103). HÖGBO, MÅRDÄNG, OCKELBO, ÅRSUNDA
- Palm**, Thure, Om Gästriklands insektsfauna - några minnesbilder. (Natur i Gästrikland 1950:97-101).
- Svensson**, Ingvar, Lepidopterologiska iakttagelser II. (ET 1950:46-54) TORSÅKER

- Östlund**, Ragnar, Om fjärilar i Gästrikland. (Natur i Gästrikland 1950: 102-106).
- Gaunitz**, C.B., Några fyndorter för *Ranatra linearis* L. (ET 1951:77-79)
OCKELBO
- Nordström**, Frithiof, *Acherontia atropos* i Sverige 1950. (ET 1951:82)
HARKSKÅR
- Palm**, Thure, För Sverige nya Coleoptera. XII. (ET 1951:54-59). MÅRDÄNG-
SJÖN, STORVIK
- Wahlgren**, Einar, Cecidiologiska anteckningar. VI. (ET 1951:84-161).
LIMÖN,
- Jansson**, Anton, Coleopterologiska bidrag. 41-42. (ET 1952:244-246).
- Palm**, Thure, För Sverige nya Coleoptera. XIII. (ET 1953:130-136).
HEDESUNDA
- Wahlgren**, Einar, Cecidiologiska anteckningar. VII. (ET 1953:135-151).
- Östlund**, Ragnar, Anteckningar om storfjärilsfaunan på Sätträåsen i Gävle. (ET 1953:214-220).
- Fahlander**, Kjell, Hymenoptera från Gästrikland. (ET 1954:249-254).
FORSBY
- Jansson**, Anton, Studier över svenska chalcidider. 4. Kläckta arter. 2. (ET 1954:255-265). UTVALNÄS
- Kjellander**, Eric, Rovstekelnotiser I (Hym., Sphecidae). (ET 1954:243-248). HILLE
- Leiler**, T.-E., *Xylotrechus pantherinus* Sav., ein Schädling der Salweide (*Salix caprea* L.). (ET 1954:171-175). VALBO
- Palm**, Thure, Bidrag till kännedomen om svenska skalbaggars biologi och systematik. (ET 1954:151-161). HEDESUNDA
- Palm**, Thure, För Sverige nya Coleoptera. XIV. (ET 1954:10-12).
HEDESUNDA
- Östlund**, Ragnar, Bidrag till kännedom om Gästriklands storfjärilsfauna. (ET 1954:208-220).
- Lundberg**, Stig, Iakttagelser över skalbaggar i Norrbotten. (ET 1956:181-186).
- Palm**, Thure, *Systemocerus caraboides* L. och *cribatus* Muls. (Col., Lucanidae). (ET 1956:19-24). VALBO, HEDESUNDA
- Wahlgren**, Einar, Cecidiologiska anteckningar. IX. (ET 1956:195-209).
GÄVLE

Östlund, Ragnar, Om fjärilar i Gävletrakten. (Naturvännernas förening i Gävle. Redogörelse för verksamheten åren 1951-1955. 1956:47-51).

Klefbeck, Einar, Några anteckningar om en gammal skalbaggsamling. (ET 149-151).

Palm, Thure, Anteckningar om svenska skalbaggar. XII. (ET 1957:41-47).
GRÖNSINKA

Palm, Thure, Bidrag till kännedomen om svenska skalbaggars biologi och systematik. 28-35. (ET 1959:22-32).

Östlund, Ragnar, Om fjärilar och fjärilmarker i Gävletrakten. (GD 1961:21/3).

Palm, Thure, Anteckningar om svenska skalbaggar. XV. (ET 1962:178-184).
ÖSTERFÄRNEBO

Palm, Thure, Bidrag till kännedomen om svenska skalbaggars biologi och systematik. 42-47. (ET 1962:185-198).

Östlund, Ragnar, På fjärilsvägar i Gästrikland. (GD 1962:24/12).

Lundberg, Stig, Bidrag till kännedomen om svenska Coleoptera. 6. (ET 1963:119-124).
MACKMYRA, OCKELBO

Erlandsson, Stellan, Notes on Hymenoptern. 3. Contribution to the knowledge of the distribution of Swedish aculeate hymenoptera. I. (ET 1964:205-217)
FORSBY

Palm, Thure, Anteckningar om svenska skalbaggar. XVII. (ET 1966:43-46).
ÖSTERFÄRNEBO

Lundberg, Stig, Bidrag till kännedom om svenska skalbaggar 11. (ET 1968:242-247).

Andersson, Hugo, Faunistic notes on Scandinavian Diptera Brachycera. (ET 1971:232-236).
TORSÅKER

Erlandsson, Stellan, Catalogus Insectorum Sueciae. XIX. Hymenoptera: Aculeata. (ET 1971:87-94).

Gyllensvärd, Nils, Några för Sverige nya eller sällsynta Hemiptera VI. (ET 1971:78-81).

Lundberg, Stig, Catalogus Insectorum Sueciae. XVI. Coleoptera (1960). Additamenta IV. (ET 1972:169-182).

Hedqvist, Karl-Johan, Notes on the Superfamily Evanioidea in Sweden with keys to Families, Genera and Species (Hym., Apocrita). (ET 1973:177-187).
HILLE

Idar, Mattias, Redescriptions of *Hadrodactylus tarsator* Ths., *H. gracilipes* Ths. and *H. nigrifemur* Ths., with notes on *H. bidentulus* Ths. and *H. villosulus* Ths. (Hym. Ichneumonidae). (ET 1974:107-116).

- Svensson, Ingvar, Catalogus Insectorum Sueciae. VI. Microlepidoptera (1946). Additamenta II. (ET 1974:151-171).**
- Hedqvist, Karl-Johan, Notes on Embolemidae and Bethyloidea in Sweden with description of a New Genus and Species (Hym., Bethyloidea). (ET 1975:121-132).**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1974. (ET 1975:139-146).**
- Baranowski, Rickard, Några för Sverige nya skalbaggar (Coleoptera). (ET 1976:117-123). HEDESUNDA**
- Coulianos, Carl-Cedric & Ossiannilsson, Frej, Catalogus Insectorum Sueciae. VII. Hemiptera - Heteroptera. 2nd Ed. (ET 1976:135-173).**
- Lundberg, Stig, Bidrag till kännedom svenska skalbaggar 18. (ET 1979:81-82). GÄVLE**
- Palmqvist, Göran, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1978. (ET 1979:85-89).**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1978. (ET 1979:91-97).**
- Baranowski, Rickard, Några bidrag till kännedomen om coleopterfaunan vid Nedre Dalälven. 2. (ET 1980:29-42). HEDESUNDA, ÖSTERFÄRNEBO**
- Lundberg, Stig, Fynd av för Sverige nya skalbaggsarter rapporterade under åren 1978-79. (ET 1980:91-93).**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1979. (ET 1980:75-86).**
- Persson, Birger, Nya landskapsfynd av skalbaggar. (ET 1981:43-45). GYSINGE**
- Palmqvist, Göran, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1980. (ET 1981:99-104).**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1980. (ET 1981:83-97).**
- Baranowski, Rickard, Några bidrag till kännedomen om coleopterfaunan vid neder Dalälven. 3. (ET 1982:65-70).**
- Palm, Thure, Förändringar i den svenska skalbaggsfaunan. (ET 1982:25-32).**
- Palmqvist, Göran, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1981. (ET 1982:89-95). FORSBÄCKA, GÄVLE**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1981. (ET 1982:81-88).**

- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1982. (ET 1983:59-65).**
- Adolfsson, Jimmy, Tallspinnaren och dess parasitoider - ett känsligt samspel i skogen. (ET 1984:15-24). JÄDRAÅS**
- Jaensson, Thomas G.T. m fl, Ockelbosjukans ekologi: Culiseta ochroptera - en ornitofil stickmygga i Sverige. (ET 1984:70-74).**
- Lundberg, Stig, Den brända skogens skalbaggsfauna i Sverige. (ET 1984:129-141).**
- Palmqvist, Göran, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1983. (ET 1984:81-88).**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1983. (ET 1984:75-80).**
- Gustafsson, Bert, Bestämningstabell över minor och larver av fjärilsfamiljen Nepticulidae i Sverige. (ET 1985:83-106).**
- Hedström, Lars, Svenska insektsfynd - rapport 1. (ET 1985:147-153).**
- Palmqvist, Göran, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1984. (ET 1985:65-70). HYTTÖN, RÖRBERG, TRÖDJE**
- Svensson, Ingvar, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1984. (ET 1985:71-82).**
- Hedström, Lars, Svenska insektsfynd - rapport 2. (ET 1986:139-147).**
- Jaenson, Thomas G.T., Massförekomst av Aedes rossicus och andra stickmyggor vid Dalälven hösten 1985. (ET 1986:51-52). GYSINGE**
- Palmqvist, Göran, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1985. (ET 1986:65-69). EGGEGRUND**
- Tham, Erik m fl, En jämförelse mellan dvärgbjörkspinnaren, Eriogaster arbusculae, och björkspinnaren, E. lanestris, i Sverige. (ET 1986:117-123).**
- Andersson, Hugo, De svenska Xylotini-arterna (Diptera, Syrphidae). (ET 1988:129-137). FORSBY, OCKELBO**
- Erlandsson, Stellan, The distribution of the Hornet (Vespa c. crabo L.) in northwestern Europe. (ET 1988:155-159). HILLE**
- Erlandsson, Stellan, Janzon, Lars-Åke & Svensson, Bo G., Catalogus Insectorum Sueciae. Hymenoptera, Apoidea. 1. Colletidae and Melittidae. (ET 1988:161-163).**
- Gullefors, Bo, Förteckning över Sveriges nattsländor (Trichoptera), med fyndangivelser för de nordliga landskapen. (ET 1988:71-80). TESTEBOÅN**
- Hedström, Lars, Svenska insektsfynd - rapport 4. (ET 1988:139-149).**

- Heliövaara, Kari & Väisänen, Rauno**, Periodicity of *Aradus cinnamomeus* (Heteroptera, Aradidae) in northern Europe. (ET 1988:53-58).
- Lundberg, Stig**, Catalogus Coleopterorum Sueciae 1986-rättelser och tillägg. (ET 1988:81-85).
- Nilsson, Anders N.**, *Hydrochus megaphallus* (Coleoptera, Hydrochidae) ny för Sverige. (ET 1988:164-166).
- Palmqvist, Göran**, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1987. (ET 1988:59-64). OVANSJÖ
- Svensson, Ingvar**, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1987. (ET 1988:65-70).
- Palmqvist, Göran**, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1988. (ET 1989:96-102). HYTTÖN
- Pekkarinen, Antti**, The hornet (*Vespa crabo* L.) in Finland and its changing northern limit in northwestern Europe. (ET 1989:161-164).
- Svensson, Ingvar**, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1988. (ET 1989:103-108).
- Palmqvist, Göran**, Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1989. (ET 1990:61-68). HYTTÖN
- Svensson, Bo G., Erlandsson, Stellan & Janzon, Lars-Åke**, Catalogus Insectorum Sueciae. Hymenoptera, Apoidea. 2. Andrenidae and Halictidae. (ET 1990:47-52).
- Svensson, Ingvar**, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1989. (ET 1990:69-73).
- Hedström, Lars**, Svenska insektsfynd - rapport 7. (ET 1991:133-146).
- Janzon, Lars-Åke, Svensson, Bo G. & Erlandsson, Stellan**, Catalogus Insectorum Sueciae. Hymenoptera, Apoidea. 3. Megachilidae, Anthophoridae and Apidae. (ET 1991:93-99). SANDVIKEN
- Nilsson, Göran E.**, The wasp and bee fauna of the Rindö archipelago in Lake Mälaren, Sweden (Hymenoptera, Aculeata). (ET 1991:79-92).
- Palmqvist, Intressanta** fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1990. (ET 1991:73-78).
- Svensson, Ingvar**, Anmärkningsvärdafynd av Microlepidoptera i Sverige 1990. (ET 1991:65-72). GYSINGE
- Gärdenfors, Ulf & Wilander, Per**, Sveriges kloklypare med nyckel till arterna. (ET 1992:20-35).
- Svensson, Ingvar**, Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1991. (ET 1992:36-41).

Nytilskott till Gästriklands fjärilsfauna (Lepidoptera)

Clas Källander

Husbygård, Husbyborg, 75592 Uppsala.

I Sverige sker via Entomologisk tidskrift en årlig rapportering av mer anmärkningsvärda fjärilsfynd, bland annat av nya landskapsfynd. En systematisk förteckning över alla fjärilsarter som har påträffats i Sverige, *Catalogus Lepidopterorum Sueciae*, publicerades 1987 (Svensson et al 1987). Förteckningen finns numera på data och det är meningen att den skall uppdateras ungefär en gång varje tioårsperiod. I *Catalogus* finns 1112 fjärilsarter uppgivna som påträffade i Gästrikland. Det är i sig ett imponerande antal kryp, men motsvarande siffra från Uppland är 1829 arter och från Dalarna rapporteras 1509 arter. Gästriklands fjärilsfauna kan därför antagas vara jämförelsevis dåligt undersökt, detta gäller särskilt för *microlepidoptera* (småfjärilar). En av anledningarna till detta är att, trots att en rad fjärilskännare tidigare har bott och varit verksamma i Gästrikland, har ingen av dessa intresserat sig för småfjärilar. Detta återspeglas väl av denna rapport, som totalt redovisar 51 nya landskapsarter, varav endast sex är storfjärilar.

Min förhoppning är att det här skall vara den första i en serie av årliga rapporter om intressanta fjärilsfynd i Gästrikland. Jag tar i den första delen upp fynd av allmänt intresse som inte nödvändigtvis behöver vara nya landskapsfynd. Här prioriterar jag observationer av de mer allmänt kända storfjärilarna, medan endast de mest spännande småfjärilarna kommenteras. Sedan följer kortfattade fynduppgifter i tabellform för arter som är nya för Gästrikland. Majoriteten av dessa arter är insamlade under 1991-1992. En del äldre fynd som först nu med säkerhet har artbestämnts är också medtagna. Tanken är att jag fortsättningsvis varje år skall rapportera vad jag känner till av årets fynd, kompletterat med de äldre fynd som ej kom med i föregående års lista. Denna första rapport innehåller följaktligen samtliga nya landskapsfynd från Gästrikland som publicerats i Entomologisk Tidskrift 1992 (Palmqvist 1992, Svensson 1992), samt en rad färiska ännu ej publicerade fynd. Rapporten bygger på systematik, nomenklatur och numrering av arterna i senaste *Catalogus* (Svensson et al 1987). Svenska namn anges enligt Svensson och Palmqvist 1990. Rapportörer anges med förkortningar enligt ZOO-TAX (Cederholm 1978), alternativt med namn om de saknar ZOO-TAX kod. Vid angivelse av datum ges dagar och år med arabiska siffror medan månader skrivs med romerska siffror. För nya landskapsfynd som är påträffade vid flera tillfällen och/eller på flera lokaler anges data för det första fyndet.

Under hela sommaren 1992 hjälptes jag och Göran Sjöberg åt med att sköta en automatisk ljusfälla, som var placerad på ett hygge i anslutning till strandängarna vid Lågbo, Hedesunda. Fällan vittjades ungefär varannan vecka, varför datum angivelsen för fynd från fällan i Lågbo vanligen anges som en tidsperiod. Som framgår av denna rapport fann vi många intressanta arter. Jag hoppas att antalet rapportörer skall öka till nästa år och uppmanar alla läsare som hittar några spännande djur att höra av sig till mig eller Göran Sjöberg.

Intressantare fynd av småfjärilar.

527 *Agonopterix alstromeriana* (Odörtplattmal) är, trots växtens giftighet, monofag på *Conium maculatum* (Odört). Vid undersökning den 5.VI 1992 av en känd växtplats (muntlig uppgift från Ove Lennström), fann jag (KJC) två st hannar. Lokalen vid Ytterharnäs är den nordligaste fyndplatsen för arten, närmaste kända lokal är en ruderatmark i centrala Uppsala.

563 *Etmia pusiella* (Stor stenfrömal) är även den beroende av en ganska ovanlig näringsväxt. *Lithospermum officinale* (Stenfrö) växer här och där på tidvis översvämmade marker kring Dalälven. Växten är här huvudsakligen vattenspridd och har här sina nordligaste bestånd i Sverige (muntlig uppgift Ove Lennström). Fyndet av *Etmia pusiella* vid Lågbo den 9.IX 1992 (KJC) var oväntat och det nordligaste hittills i Sverige.

1091 *Brachmia lineolella* (Bergrörbågpalpmal) är troligen nyetablerad i Sverige och verkar att långsamt expandera. Som det svenska namnet anger lever arten på *Calamagrostis epigeios* (Bergrör). Det första fyndet gjordes i Dalarna för ca 15 år sedan och den är ännu bara känd från ett fåtal landskap, huvudsakligen från västra Mellansverige. Det första gästrikfyndet, en hona, är från Lågbo den 19. VI 1992 (KJC).

1115 *Archips crataegana* (Hagtornsommarvecklare) är en sydlig art som vanligen håller till på rika betade marker. Den finns lokal och sällsynt i östra Sverige. Exemplet från Hyttön 20.VII 1991 (SJN) är det nordligaste kända fyndet av arten.

1340 *Bactra furfurana* (Vattrad sumpvecklare) och 1526 *Cydia orobana* (Vickerärtvecklare) påträffades bägge i stort antal under entomologiska föreningens första och hittills enda exkursion till Orarna den 27.VI 1992 (KJC). Den förstnämnda arten är en av småfjärilvärdens doldisar och lever på *Juncus* (Tåg) som växer i grunt vatten, en typ av biotop som är vanlig längs Orarnas flacka stränder. Bägge arterna är nya för Gästrikland.

1554 *Prochoreutis ultimana* (Vitstreckad gnidmal) visade sig i två exemplar i fällan i Lågbo under perioden 16-26. VII 1992 (KJC, SJN). Den är troligen nyetablerad i Sverige, förbisedd och endast ett fåtal exemplar är kända från landet. Arten är rapporterad från Gotland, Dalarna, Ångermanland och nu även från Gästrikland. Från våra grannländer är den endast känd från Finland. Biologin för arten är okänd, de kända fynden verkar inte att ge någon ledtråd till artens biotopkrav och samtliga svenska exemplar är fångade på ljus (muntligt meddelande Ingvar Svensson). Här har vi möjlighet att göra en insats!

1670 *Catastia marginea* (Guldfransmott) är en nordlig sällsynt art, som är bunden till frodiga och fuktiga områden från trädgränsen och nedåt. De flesta lokalerna ligger i övre barrskogs regionen i gränsen mot fjällkedjan, men strödda enstaka fynd förekommer så långt söderut som Älvkarelö, Uppland (Palm 1986). Ett exemplar hävdades på blommiga slätterängar vid Källsjön, Åmot den 24.VI 1992 (SJN). Flera närstående arter är kända som migranter, men arten har troligen här en lokal förekomst. Biotopen stämmer väl med flera kända mer nordliga lokaler. Göran Sjöberg lovar att i framtiden undersöka fyndplatsen mer noggrant!

Intressantare fynd av storfjärilar.

1560 *Sesia melanocephala* (Liten poppelglasvinge) lever som larv i veden på döda aspgränar och är i stort sett omöjlig att finna som imago. Det bästa sättet att söka arten är att bryta döda gränar tätt intill stammen på solexponerade aspar. Fyndet av ett-års larver i en aspdunge i Mårtsbo den 16.V 1992 (KJC) var trots att arten tidigare inte är uppgiven från Gästrikland väntat. *S. melanocephala* förekommer i alla landskap som gränsar till Gästrikland och är troligen spridd på lämpliga lokaler över hela landskapet.

1927 *Vanessa atalanta* (Amiral) är en migrerande dagfjäril som årligen besöker Sverige. Arten kan inte övervintra här, utan de djur vi ser är antingen direkt-inflygare från Medelhavsområdet, eller avkomma från djur som anlant tidigare under samma år. Arten visar sig normalt i Gävle-trakten endast vid ett par tillfällen per femårsperiod. Jon Lennström fann den 22.5 1992 en Amiral i Mårtsbo. Fyndet är extremt tidigt för säsongen och återspeglar troligen en direkt-inflygning från Sydeuropa. Under perioden 18-25 maj rapporterades ett antal amiraler från olika orter, de flesta från Sydsverige men även från platser så pass långt norrut som Bollnäs (Hans Meilon). Den ovanligt stora förekomsten av Amiral i Mellansverige under sensommaren 1992 härstammade troligen från dessa djur.

2408 *Agrius convolvuli* (Åkervindesvärmare): Året 1992 kommer vi "fjärilsmänniskor" att minnas som det stora stora *convolvuli*-året. Totalt är mer än 600 observationer kända från Malmö i Söder till Umeå i norr (muntligt meddelande Nils Ryrholm). Årets inflygning är den största som är känd från Norden någonsin. Det senaste stora fyndåret för *convolvuli* i Sverige var 1938. Åkervindesvärmaren är en av fjärilsvärdens bästa flygare, med en vingbredd upp till 130 mm och har klockats för hastigheter över 50 km i timmen utan medvind. Nordgränsen för bofasta populationer av *convolvuli* går från medelhavsområdet via Mellanöstern mot Svartahavet och vidare österut. Inflygningen till Sverige 1992 kulminerade under första veckan i september då ca 300 djur fångades, de flest i sydöstra Sverige. Undersökningar pågår för att försöka utvärdera varifrån djuren kom. Det är ännu oklart om migrationen utgick direkt från Sydeuropa eller om djuren är härstammar från primära migranter, som har förökats sig någonstans i Mellaneuropa (muntlig kommunikation Henrik Brun och Nils Ryrholm). Exemplet från Valbo, Mackmyra den 21.IX 1992 (SJN) var det andra fyndet från Gästrikland (och från Mackmyra!) och den näst sista observationen i Sverige för året. Djuret påträffades sovande på ett lakan som hängde ute för att torka.

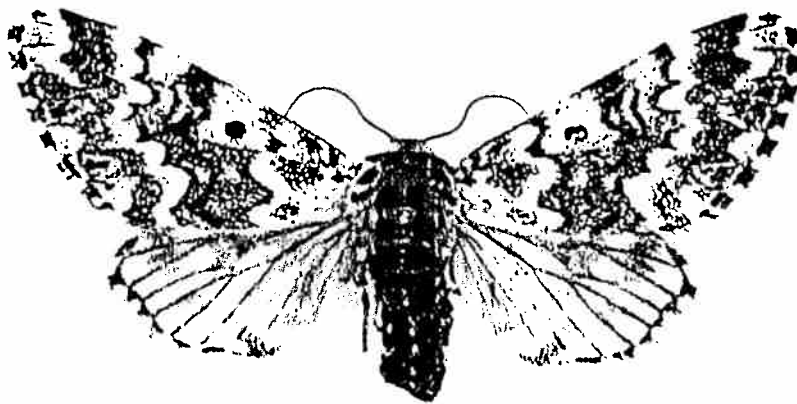
2058 *Cyclophora quercimontaria* (Backgördelmätare) är en sydlig art som lever på ek. Den är utbredd från Skåne i söder till Uppland i norr, men blir alltmer sparsam i norra delen av sitt utbredningsområde. Exemplet från den 16-26. VII från fällan i Lågbo är det nordligaste fyndet i Sverige (KJC, SJN). Den närmaste förekomsten finns i Roslagen. Om arten expanderar norrut, mot förmodan har en okänd population i dalälvsområdet eller om djuret var en migrant är idag omöjligt att avgöra. Framtida undersökningar i ekbältet kring Dalälven kan kanske ge ett svar

2483 *Eilema cereola* (Vaxgul lavspinnare) lever i barrskog på eller i närheten av högmossar. Arten uppträder, i likhet med flera andra lavspinnare sporadiskt både i tid och rum. Den är känd från många platser men har mycket få kända stabila förekomster. Populationerna av lavspinnare verkar att öka under en följd av år för att sedan plötsligt krascha, varefter utvecklingen börjar om från en låg nivå. Förloppet verkar att följa en cykel på sex till sju år. De senaste stora lavspinnar-åren var 1985-86 och 1991-92. *E. cereola* är en nyckfull skönhet och fyndet av två djur i fällan i Lågbo perioden 16-26. VII 1992 var det första i Gästrikland (KJC, SJN).

2616 *Panthea coenobita* (Munkfly): Arten lever på olika barrträd, framför allt tall, men är trots det bunden till rikare "sydliga" biotoper. I de sydligaste kustlandskapen och på Öland och Gotland är arten ej sällsynt. I övriga delen av den svenska utbredningen är *coenobita* lokal och sällsynt. Närmsta stabila population finns i norra Roslagen. En hane från Hyttön, Hedesunda 13.VII 1991 (KJC, SJN) är ytterligare ett fall av "det nordligaste fyndet i landet".

2870 *Eriopygodes imbecilla* (Tjockhornsfly) är i Sverige huvudsakligen knuten till kalkrika ruderatmarker i odlingslandskap. Arten uppges leva på *Knautia arvensis* (Åkervädd) (Skou 1991), en växt som saknas på de flesta goda lokaler i Uppsala-trakten. Här har vi istället funnit larven på olika mårar, mest kanske på *Galium boreale* (Vitmåra). Arten är mycket lokal överallt där den förekommer och har sina starkaste populationer runt Mälardalen. 1992 var ett bra år för *imbecilla*, då den förekom talrikt på många av sina lokaler och för första gången påträffades i Gästrikland och i Nyköpingstrakten (SJT). En hane från Mårtsbo 28. VI 1992 (KJC) är hittills enda observationen från Gästrikland. Eftersom biotopen på platsen inte riktigt är typisk för arten bör den sökas på lämpliga lokaler i trakten.

2925 *Eugnorisma depuncta* (Punkterat jordfly) är utbredd från Sydsverige till Uppland, den närmsta fyndorten är Billudden. Jag och Göran Sjöberg har trots energiska undersökningar av lämpliga lokaler som Eggegrund och Hyttön under en följd av år misslyckats med att finna arten i Gästrikland. Då ett exemplar äntligen dök upp i ljusfällan vid Lågbo perioden 27. VII-15.VIII var den därför mycket välkommen (KJC, SJN).

"Den nordligaste munken"
Panthea coenobita, Munkfly (förstorad)
från Peder Skous: Nordens Uglyer

Nya arter för Gästrikland.

No	Latinskt artnamn	Svenskt namn	Fyndort	Rapportör
72	<i>Stigmella aeneofasciella</i>	Svarthuvad fingerörtdvärgmal	Ockelbo, Mårtensklack	SVN
226	<i>Archinemapogon yildizae</i>	Björksvampmal	Hedesunda, Hyttön	KJC
427	<i>Swammerdamia compunctella</i>	Rönngråmal	Gävle, Mårtsbo	KJC
451	<i>Ypsolopha nemorella</i>	Ljusgul trymal	Hedesunda, Lågbo	SJN
452	<i>Ypsolopha dentella</i>	Näbbtrymal	Hedesunda, Lågbo	KJC
457	<i>Ypsolopha lucella</i>	Änkehöstmal	Hedesunda, Lågbo	SJN
527	<i>Agonopterix alstromeriana</i>	Odörtplattmal	Gävle, Ytterharnäs	KJC
530	<i>Agonopterix propinquella</i>	Mindre tistelplattmal	Gävle, Mårtsbo	KJC
563	<i>Etmia pusiella</i>	Stor stenfrömal	Hedesunda, Lågbo	KJC
587	<i>Oecophora bractella</i>	Blågul praktmal	Hedesunda, Hyttön	SJN
593	<i>Hypocallia citrinalis</i>	Jungfrulinpraktmal	Hedesunda Hyttön	KJC
848	<i>Linmnaecia phragmitella</i>	Kaveldunfransmal	Gävle, Mårtsbo	KJC
953	<i>Bryothropa senectella</i>	Franslinjemossmal	Hedesunda, Lågbo	KJC
1091	<i>Brachmia lineolella</i>	Bergörbågpalmal	Hedesunda, Lågbo	KJC
1115	<i>Archips crataegana</i>	Hagtornsommarvecklare	Hedesunda, Hyttön	SJN
1120	<i>Dichelia histrionana</i>	Granbredvecklare	Hedesunda, Lågbo	SJN
1124	<i>Aphelia unitana</i>	Sidengrå bredvecklare	Gävle, Hemsta	KJC
1130	<i>Clepsis rurinana</i>	Trysnedbandvecklare	Gävle, Mårtsbo*	KJC
1138	<i>Ptycholoma lecheana</i>	Blybandvecklare	Hedesunda, Hyttön*	SJN
1143	<i>Capua vulgana</i>	Fållad lövskogsbredvecklare	Gävle Järvsta*	KJC
1144	<i>Philedone gerningana</i>	Fjäderbredvecklare	Hedesunda, Lågbo	SJN
1177	<i>Acleris rhombana</i>	Sikelvingehöstvecklare	Hedesunda, Hyttön	KJC
1196	<i>Acleris lipsiana</i>	Småprickig blåbärsvarvecklare	Hedesunda, Hyttön*	SJN
1207	<i>Trachysmia inopiana</i>	Fältmalörtpraktvecklare	Gävle, Grinduga	KJC
1229	<i>Aethes margaritana</i>	Rölleklblomvecklare	Gävle, Hemsta	KJC
1235	<i>Aethes hartmanniana</i>	Brokig väddblomvecklare	Gävle, Järvsta	KJC
1319	<i>Apotomis sauciana</i>	Svart blåbärsknoppvecklare	Gävle, Mårtsbo*	KJC
1340	<i>Bactra furfurana</i>	Vatrad sumpvecklare	Gävle, Orarna	KJC
1355	<i>Ancylis tineana</i>	Björksikelvecklare	Åmot, Källsjön	RYR
1365	<i>Epinotia sordidana</i>	Dyster alrullvecklare	Hedesunda, Hyttön	SJN
1526	<i>Cydia orobana</i>	Vickerärtvecklare	Gävle, Orarna	KJC
1554	<i>Prochoreutis ultimana</i>	Vitstreckad gnidmal	Hedesunda, Lågbo	KJC,SJN
1560	<i>Sesia melanocephala</i>	Liten poppelglasvinge	Gävle, Mårtsbo	KJC
1644	<i>Laodamia faecella</i>	Björkskogsmott	Hedesunda, Hyttön	KJC
1649	<i>Sciota hostilis</i>	Aspmolnmott	Hedesunda, Hyttön	SJN
1660	<i>Dioryctria sylvestrella</i>	Glänsande tallbarkmott	Gävle, Mårtsbo	KJC
1667	<i>Pyla fusca</i>	Svartbrunt ljungmott	N. Åbyggeby*	SJN
1670	<i>Catastia marginea</i>	Guldfransmott	Åmot, Källsjön	SJN
1686	<i>Apomyelois bistriatella</i>	Skiktdynemott	Hedesunda, Hyttön	KJC
1720	<i>Euzophera pinguis</i>	Fettmott	Gävle, Mårtsbo	KJC

1729 <i>Parapoynx stratiotata</i>	Vattenaloemott	Hedesunda, Hyttön	KJC
1760 <i>Agriphila biarmica</i>	Dubbelbeväpnat gräsmott	Åmot, Källsjön	KJC
1803 <i>Evergestis forficalis</i>	Kålmott	Eggegrund*	KJC
1829 <i>Sitochroa verticalis</i>	Tistelängsmott	Gäle, Järvsta	KJC
1850 <i>Udea nebulalis</i>	Dimmig ängsmott	Gävle, Mårtsbo*	KJC
1861 <i>Nomophila noctuella</i>	Nattflymott	Hedesunda, Hyttön	KJC
2058 <i>Cyclophora quercimontaria</i>	Backgördelmätare	Hedesunda, Lågbo	KJC,SJN
2483 <i>Eilema cereola</i>	Vaxgul lavspinnare	Hedesunda, Lågbo	KJC,SJN
2616 <i>Panthea coenobita</i>	Munkfly	Hedesunda, Hyttön	KJC,SJN
2870 <i>Eriopygodes imbecilla</i>	Tjockhornsfly	Gävle, Mårtsbo	KJC
2925 <i>Eugnorisma depuncta</i>	Punkterat jordfly	Hedesunda, Lågbo	KJC,SJN

=====

* Finns fler kända lokaler.

Rapportörer: KJC = Clas Källander, RYR = Nils Ryrholm, SJN = Göran Sjöberg,
SJT = Jan Sjöstedt, SVN = Ingvar Svensson

Litteratur:

Cederholm L. 1978. Namnkoder - ett förslag till enhetliga personangivelser inom biologin.
-Ent. Tidskr. 99:135-141

Palm E. 1986. Nordeuropas Pyralider. Danmarks Dyreliv Bind 3. Köpenhamn (Fauna Bøger)

Palmqvist, G. 1992. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 1991.
-Ent. Tidskr. 113(4):37-45

Skou P. 1991. Nordens Uglar. Danmarks Dyreliv Bind 5. Stenstrup (Apollo Books)

Svensson I., Elmquist H., Gustafsson B., Hellberg H., Immby L., & Palmqvist G. 1987. Catalogus
Lepidoptorum Suecia. Stockholm (Naturhistoriska Riksmuseet & Entomologiska föreningen)

Svensson I. & Palmqvist G. 1990. Förteckning över svenska fjärilsnamn. Stockholm (Naturhistoriska
Riksmuseet & Entomologiska föreningen)

Svensson I. 1992. Anmärkningsvärda fynd av Microlepidoptera i Sverige 1991.
-Ent. Tidskr. 113(1-2):36-41.

NORDISKT ENTOMOLOGMÖTE 1994

Från vår "östra grannförening" har vi fått prospekt om det 23:e Nordiska Entomologmötet i Åbo 1994 med exkursion till Ryska Karelen med kärrängar och urskogar under ledning av ryska biologer. Efter 3 dagar i Åbo med föredrag och samkväm planeras en 5-dagars exkursion till Ladoga där bl a Sordavala och Olonez-området besöks. Exkursionen fortsätter sedan till Nizhne-Svirski naturskyddsområde och till floden Svir. Intresserade kan lämpligen höra av sig till styrelsen eller direkt till Antti Pekkarinen, Zoologiska museet, Box 17, FIN-00014 Helsingfors Universitet, Finland.

Stadgar för:

GÄSTRIKLANDS ENTOMOLOGISKA FÖRENING

Stadgarna är i huvudsak knutna till de stadgar som gäller för Sveriges Entomologiska Förening

- § 1. Föreningens syfte är att stimulera intresset för entomologi och främja entomologisk verksamhet i Gästrikland. Föreningen skall vidare verka för att entomologiska naturvårdsfrågor bevakas och att entomologiska möten arrangeras. Föreningen skall också stå till förfogande för myndigheter och organisationer som remissinstans i entomologiska frågor som rör Gästrikland och dess närområden.
- § 2. Föreningen tillämpar öppen medlemsantagning och hälsar envar med intresse för insekter och andra småkryp välkomna till föreningen.
- § 3. Medlemsavgift erlägges årligen till föreningen. Medlem anses ha utträtt ur föreningen om årsavgift ej erlagts under 3 år i följd.
- § 4. Föreningen samlas om möjligt till ordinarie sammanträde varannan månad. Kallelse till sammanträde skall ske 2 veckor i förväg. Föreningen kan också, när styrelsen så finner lämpligt, kallas till extra sammanträde när som helst under året. Föreningen skall minst en gång årligen hålla entomologisk exkursion.
- § 5. Årsmöte hålls under mars eller april. På årsmötet föredrages verksamhets- och revisionsberättelse. Vidare sker val av ny styrelse och årsavgift fastställs. För granskning av föreningens räkenskaper utses två revisorer.
- § 6. Föreningens angelägenheter handhas av en styrelse bestående av ordförande och minst 4 ledamöter. Kallelse till sammanträde skall ske 2 veckor i förväg.
- § 7. Föreningen skall om möjligt med 2 nr årligen utge en tidskrift: "Insectifera". Redaktör för tidskriften utses av styrelsen för en tid av 2 år. Skriften skall spegla medlemmarnas aktivitet inom föreningen och ge möjlighet för alla att i skrift dokumentera upptäckter inom entomologin, såväl i som utanför Gästrikland.
- § 8. Ändring av dessa stadgar sker genom beslut på två möten i följd varav minst ett ordinarie årsmöte. Ändringsförslaget skall bifogas kallelsen till dessa möten.
- § 9. Beslut om upplösning av föreningen sker genom beslut på två årsmöten i följd. För beslutets giltighet krävs minst 2/3-dels majoritet på båda årsmötena. Vid upplösning skall föreningens tillgångar tillfalla Sveriges Entomologiska Förening.

INSECTIFERA 1. 1. 1 - 36

Gävle april 1993

Innehåll

- 2 INSECTIFERA, Ny entomologisk tidskrift
Styrelsen
- 3 Gästriklands Entomologiska Förening
Styrelsen
- 5 Hussyrsa stör nattsömnen i Österfärnebo
Ulf Nylander
- 5 Intressant Plattbagge i Aspvedstapel
Ulf Nylander
- 6 Det var bättre förr... eller?
DDT spreds i Gästrikeshogarna
Göran Sjöberg/Expressen
- 7 Föreningens första exkursion till Orarna
Johan Höjer, Göran Sjöberg, Clas Källander
- 8 Fjärilar i våra ängs- och hagmarker m m
Göran Sjöberg
- 19 Spindlar i Gästrikland 1
Gunnar Bakken
- 20 Har jorden förlorat en Papilio?
Graphium levassori på Grand Comoro
Göran Sjöberg
- 21 Gästrikland i Entomologisk Tidskrift 1920 - 1992
Johan Höjer
- 28 Nyttillskott till Gästriklands fjärilsfauna
1990 - 1992
Clas Källander
- 34 Nordiska Entomologmötet 1994
Societas Entomologica Fennica, Åbo universitet
Göran Sjöberg
- 35 Stadgar för Gästriklands Entomologiska Förening
- 36 Innehåll